

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Socialinio darbo katedra

Elvyra Baranovienė

Neakivaizdinių socialinio darbo magistro studijų programa
Magistrinis darbas

**SENYVO AMŽIAUS ASMENŲ, KURIEMS REIKALINGA PAGALBA NAMUOSE,
SOCIALINĖ SAVIJAUTA**

Darbo vadovas: Doc. M. Rubaževičienė

Vilnius 2008

Santrauka

Socialines paslaugas namuose, kaip alternatyvą stacionarioms socialinėms paslaugoms, vienišiams, turintiems negalią, senyvo amžiaus asmenims teikia lankomosios priežiūros darbuotojai. Šios paslaugos išsprendžia buitines ir iš dalies psichologines pagyvenusių žmonių problemas, leidžia žmogui kuo ilgiau gyventi savo namuose.

Pagrindinis darbo tikslas yra ištirti kokie senyvo amžiaus asmenų, gaunančių pagalbą į namus paslaugas, socialinės savijautos ypatumai ir kokios galimybės ją pagerinti. Pagyvenusio žmogaus, kuriam reikia pagalbos, socialinė savijauta daugiausia priklauso nuo to kaip jis jaučiasi mūsų visuomenėje, kokie jo socialiniai ryšiai, kas jam gali suteikti pagalbą, koks padedančių darbuotojų požiūris į senatvę. Tyrimo objektas – senyvo amžiaus asmenų nuomonė apie jų padėtį visuomenėje, apie jų socialinę aplinką, bei lankomosios priežiūros darbuotojų požiūris į bendravimą su senyvo amžiaus asmenimis. Buvo tiriama anketine apklausa. Tyrimo metu - apklausti 88 senyvo amžiaus asmenys, gaunantys pagalbą į namus paslaugas, ir 16 lankomosios priežiūros darbuotojų, dirbančių toje seniūnijoje. Tyrimo apklausa buvo atlikta vienoje Vilniaus seniūnijoje, Pagalbos namuose tarnybos padalinyje. Tyrimas atskleidė, kad daugelis respondentų neigiamai vertina senyvo amžiaus asmenis ir tuo pačiu savo padėtį visuomenėje. Sprendžiant iš respondentų atsakymų senyvo amžiaus asmenys jaučiasi našta visuomenei, tačiau pripažįsta, kad visuomenė turi atkreipti didesnę dėmesį į senyvo amžiaus asmenų problemas. Didžioji dalis respondentų gyvena vieni, socialiniai ryšiai yra silpni, daugiausia bendrauja su lankomosios priežiūros darbuotoju, nedaug su kaimynais ir giminėmis. Tyrimas atskleidė, kad penktadalio respondentų socialinė savijauta yra prasta, jiems reikia ne tik buitinės, bet ir moralinės pagalbos. Iš tyrimo rezultatų paaiškėjo, kad lankomosios priežiūros darbuotojai yra labai svarbūs asmenys senyvo amžiaus žmonių gyvenime, jie yra laukiami, jais pasitikima, apie juos yra kalbama, be to respondentams svarbu, kad darbuotojas gyventų netoliese ir kuo ilgiau nesikeistų. Tikėtina, kad lankomosios priežiūros darbuotojai padeda užpildyti pirminio socialinio tinklo spragas senyvo asmens gyvenime. Lankomosios priežiūros darbuotojams reikėtų organizuoti mokymus apie senėjimą kaip natūralų procesą, apie bendravimo ypatumus senatvėje, apie išklauso svarbą ir gydomąją galią, apie atsiminimų svarbą, tuomet darbuotojams įgijus atitinkamą kvalifikaciją, pagerėtų senyvo amžiaus asmenų, gaunančių pagalbą į namus, gyvenimo kokybė.

Summary

Social care as an alternative for stationary social care for the lonely ones, disabled or elderly is provided by social workers. This service helps the elderly to solve a number of problems related to utilities and psychology as well as creates a precondition for those in need to extend their stay at home for as long as possible. The aim of this research is to find out the level of social being of the elderly and opportunities of improving the provided social care. The social being of the elderly in need of social help depends on the way the person feels in our society, how well his/her social contacts are developed, if there is anyone around in the position of extending any kind of help and the attitude of social workers towards senility in general.

The object of the research is the attitude of the elderly towards their position in the society, their social environment as well as the attitude of social workers towards the communication with the elderly. The survey was based on the questionnaire on the basis of which 88 elderly respondents were asked about the social service they receive and 16 social workers employed in one neighbourhood. The research was completed in one of Vilnius neighbourhoods. The analysis of the survey showed that the majority of respondents look negatively upon the elderly and consequently upon their own position in the society. Judging from responses most respondents feel they are a burden to others, though they admit that the society should pay more attention to the problems the elderly are facing today. The majority of respondents reside alone, have poor social contacts and generally communicate only with the social worker, few of them communicate with neighbours or relatives. The survey showed that one fifth of respondents feel socially vulnerable and are in need of not only general help but moral assistance as well. The analysis showed that the elderly are greatly dependent on social workers, they are always welcome at home, are exceptionally trusted and discussed. Respondents found it very important that the social worker should live near by and on no account change often. It is quite obvious that social workers help to fill the communication gap, however they should be given an opportunity to undergo training of treating aging as a natural process of life, communicative specifics with the elderly, the healing power of the ability to listen, to understand and appreciate memories. On this basis social workers would gain a more appropriate qualification and be in the position of providing a qualified social service, while the elderly would enjoy higher standards of living.

Turinys

Santrauka

Summary

Įvadas.....6

1. Senyvo amžiaus asmenų, kuriems reikalinga pagalba namuose, socialinės savijautos ypatumai

1.1. Požiūris į senyvo amžiaus asmenis šiuolaikinėje visuomenėje

1.1.1. Senatvės pavadinimų įvairovė.....9

1.1.1. Seno žmogaus raidos tarpsnių klasifikavimas.....10

1.1.2. Visuomenėje egzistuojantys stereotipai apie senyvus žmones.....11

1.1.3. Senyvų asmenų požiūris į senėjimą.....13

1.2. Senyvo amžiaus asmenų psichosocialinės problemos

1.2.1. Socialinių poreikių samprata.....15

1.2.2. Bendravimo reikšmė senyvame amžiuje.....17

1.2.3. Priklausomybės nuo pagalbos senatvėje problema.....19

1.2.4. Senyvo asmens adaptacija, esant negaliai.....20

1.2.5. Senyvo amžiaus asmenų socialinio saugumo jausmo užtikrinimo galimybės.....22

1.3. Socialinė parama senyvo amžiaus asmenims, kuriems reikalinga pagalba namuose

1.3.1. Globos procesas šeimoje.....23

1.3.2. Socialinės paslaugos senyvo amžiaus asmenims.....26

1.3.3. Pagalbos į namus paslaugos.....27

1.3.4. Lankomosios priežiūros darbuotojų psichologinės kompetencijos reikšmė.....29

1.4. Tyrimo tikslas ir uždaviniai.....31

2. Tyrimo metodika

2.1. Tyrimo metodas.....32

2.2. Tiriamieji ir jų atranka.....32

2.3. Tyrimo organizavimas.....33

2.4. Tyrimo rezultatų apdorojimas.....33

3. Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas	
3.1.Respondentų demografinės charakteristikos.....	34
3.2.Respondentų požiūris į senyvo amžiaus asmenis.....	35
3.3.Respondentų nuomonė apie jų turimus socialinius ryšius.....	38
3.4.Respondentų nuomonė apie lankomosios priežiūros darbuotojų reikšmę jų gyvenime.....	42
3.5.Lankomosios priežiūros darbuotojų nuomonės apie bendravimo su senyvo amžiaus asmenimis svarbą.....	45
4. Tyrimo rezultatų apibendrinimas.....	48
Išvados.....	51
Pasiūlymai.....	53
Literatūra.....	55
Priedai.....	57

Įvadas

Vienas ryškiausių daugumos pasaulio šalių gyventojų raidos XX – XXI amžių sandūroje ypatumų yra spartus pagyvenusio amžiaus žmonių skaičiaus ir jų dalies bendrame gyventojų skaičiuje didėjimas. Šis reiškinys apibūdinamas “demografinio senėjimo” terminu. Seniausio amžiaus asmenų gausėjimas liudija, kad vis labiau aštrėja gyvenimo kokybės šiame žmogaus gyvenimo tarpsnyje užtikrinimo problemos.

Pagal 1982 m. Pasaulio Asamblėjos senėjimo klausimais nutarimą, visuomenės senėjimą apibūdina 60 m. ir vyresnio amžiaus žmonių dalis bendrame gyventojų skaičiuje. 1990 m. ši grupė sudarė 16 proc. visų Lietuvos gyventojų, o 2003 m. pradžioje pasiekė 20 proc. lygį. 80-mečių ir vyresnių Lietuvos gyventojų dalis 2003 m. pradžioje siekė 2,7 proc. Remiantis JT prognoze per pirmus du XXI a. dešimtmečius šios gyventojų grupės dalis augs itin sparčiai ir 2020 metais pasieks 5 proc. (Žalimienė, 2005).

Visuomenės raidoje būta įvairių požymių į pagyvenusius žmones. Vienas skausmingiausiai priimamų pokyčių, aptariamų XX a. pabaigos socialinių mokslininkų straipsniuose, - pagarbos pagyvensiems bei jų socialinio statuso sumenkėjimas modernioje visuomenėje. Neigiamos nuostatos pagyvenusių, senų žmonių atžvilgiu vadinamos eidžizmu. Pirmasis šį terminą panaudojo amerikiečių gerontologas dr. Robert N. Butler knygoje “Kodėl išlikti? Būti senam Amerikoje” (Danusevičienė, 2004).

Dažniausiai yra atliekami tyrimai apie pensininkų gyvenimo rodiklius (pajamos, skurdas, gyvenimo sąlygos ir pan.), o senyvo amžiaus kaip vertybės vertinimo tyrimų yra mažai. Ar iš tiesų mūsų visuomenė suteikia vienodas galimybes visoms kartoms, ar pagyvenę žmonės mūsų visuomenėje jaučiasi lygiaverčiais ir lygiateisiais? Juk ilgėjanti gyvenimo trukmė sąlygoja tai, kad vis daugėja vyresnio amžiaus žmonių, savo kasdieniniame gyvenime priklausančių nuo aplinkinių pagalbos. Normalus senėjimas nesukelia negalios, tik mažina aktyvumą, natūraliai silpnina biologines funkcijas. Vis dėlto su amžiumi kyla didesnė traumų tikimybė, silpsta asmens fizinės ir intelektualinės funkcijos, padažnėja lėtinės, degeneracinės, gyvybei pavojingos ligos. Tokia situacija reikalauja neišvengiamo aplinkinių pagalbos poreikio, kuomet 20 proc. vyresnio amžiaus žmonių gebėjimas savarankiškai savimi pasirūpinti yra sutrikęs, o 4 proc. iš jų – ypač stipriai (Užaitė, Naujanienė, 2006).

Ilgalaikės globos paslaugos tampa reikalingos seniems žmonėms, ypač vyresniems nei 75 metų, kuriems sunkiau nei įprastai savarankiškai atlikti daugelį kasdieninio gyvenimo funkcijų

(Žalimienė, 2005). Lietuvoje šių paslaugų teikiama per mažai, jos sunkiai prieinamos. Todėl dažnai senų ir sunkiai sergančių žmonių slauga bei priežiūra tampa artimųjų rūpesčiu ir problema. Tokio pobūdžio globa įvardijama kaip neformali.

Neformalios globos svarba išryškėja aptariant bendrą pagyvenusių ir senų žmonių aprūpinimo socialinėmis paslaugomis lygį. Palyginus su kitomis Europos šalimis, Lietuvoje tiek stacionarios globos, tiek pagalbos namuose paslaugas gauna labai nedaug pagyvenusių žmonių. 2000 m. 65 metų ir vyresni asmenys, gyvenantys stacionariose įstaigose, Šiaurės Europos šalyse sudarė 6-10 proc. atitinkamo amžiaus grupės, o Lietuvoje – vos 0,9 proc. Pagalbos namuose tokių žmonių dalis sudarė 8-24 proc. Šiaurės šalyse ir 0,8 proc. Lietuvoje (Užaitė, 2006).

Lietuvos socialinėje politikoje pagalbos namuose paslaugos seniems žmonėms įvardinamos kaip prioritetingos. Šios paslaugos išsprendžia buitines ir iš dalies psichologines pagyvenusių žmonių problemas (pavyzdžiui, vienišumo problemą), leidžia žmogui kuo ilgiau gyventi savo namuose. Labai dažnai senyvas asmuo, net ir susidūręs su didelėmis gyvenimo nuosavame būste tęstinumo problemomis, nenori jo keisti. Senatvėje sava gyvenamoji vieta emociškai yra reikšminga, nes „ir būsto sienos liudija šeimos istorija“ (Bikmanienė, 2004). Galimybė gyventi įprastoje aplinkoje teigiamai veikia pagyvenusių žmonių savijautą ir, kaip rodo įvairūs tyrimai, ilgina gyvenimą.

2003m. buvo atliktas tarptautinis tyrimas „Gyventojų politikos vertinimas“, kuriame analizuojamas pagyvenusių žmonių vaidmuo šeimoje (Mikulionienė, 2003). Jame buvo atskleistas Lietuvos gyventojų teigiamas požiūris į senyvo amžiaus asmenis. Tas pats tarptautinis tyrimas atskleidė artimųjų vaidmenį, globojant seno amžiaus giminaitį šeimoje. Lietuvos gyventojai, vertindami galimas pagyvenusio ir seno amžiaus žmonių globos formas, prioritetine laiko vaikų teikiamą pagalbą. O kaip yra su senyvais vienišais žmonėmis, kas jiems galėtų suteikti pagalbą, kaip jie jaučiasi mūsų visuomenėje?

Pagalbos į namus paslaugos - tai asmuo, kuriam reikalinga kito žmogaus pagalba, namuose teikiamos paslaugos, padedančios asmeniui (šeimai) tvarkytis buityje bei dalyvauti visuomenės gyvenime. Pagalba teikia lankomosios priežiūros darbuotojai. Pagrindinė lankomosios priežiūros darbuotojo pareiga tenkinti buitinius senyvo amžiaus asmens poreikius.

Šio darbo tikslas – išsiaiškinti, kokios yra senyvo amžiaus asmenų, gaunančių pagalbą į namus paslaugas, socialinės savijautos ypatybės ir galimybės ją pagerinti. Pagyvenusio žmogaus, kuriam reikia pagalbos, socialinė savijauta daugiausia priklauso nuo to, kaip jis jaučiasi visuomenėje, kokie jo socialiniai ryšiai, kas jam gali suteikti pagalbą, koks padedančių darbuotojų požiūris į senyvus asmenis.

Tyrimo metu taip pat norėta išsiaiškinti – koks lankomosios priežiūros darbuotojų požiūris į bendravimą su senyvais žmonėmis. Būtina tirti darbuotojų, padedančių senyvo amžiaus asmenims, požiūrį, nes tikėtina, kad jie išpažįsta tuos neigiamus įsitikinimus ir stereotipus apie senatvę, kurie vyrauja visuomenėje, o tai atsiliepia jų darbo kokybei.

Tyrimą paskatino atlikti tai, kad autorius metus dirbo lankomosios priežiūros darbuotoju ir pastebėjo emocinį nuovargį kai kurių darbuotojų, dirbančių su senyvo amžiaus asmenimis. Tyrimo metu autorius norėjo išsiaiškinti pagyvenusių žmonių socialinės savijautos pagerinimo galimybes ir tikėjosi panaudoti tyrimo rezultatus praktikoje.

1. Senyvo amžiaus asmenų, kuriems reikalinga pagalba namuose, socialinės savijautos ypatumai

1.1. Požiūris į senyvo amžiaus asmenis šiuolaikinėje visuomenėje

1.1.1. Senatvės pavadinimų įvairovė

Tyrimo pavadinime autorius naudoja senyvo asmens sąvoką, nes tokia sąvoka yra apibrėžta naujame socialinių paslaugų įstatyme, t.y. senyvas asmuo – sukakęs senatvės pensijos amžių asmuo, kuris dėl amžiaus iš dalies ar visiškai yra netekęs gebėjimų savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime (LR socialinių paslaugų įstatymas, 2006). Lietuvių kalbos žodyne senyvas asmuo apibrėžiamas kaip apysenis, pagyvenęs žmogus. Socialinėje literatūroje senyvo, seno, pagyvenusio žmogaus sąvokos naudojamos kaip sinonimai, šiame tyrime autorius šias sąvokas taip pat naudoja kaip sinonimus.

Senyvo amžiaus žmonės turi dar daugiau įvairių epitetų – pensininkai, senimas, vyresnio amžiaus žmonės, senjorai, žilagalviai, senoliai, garbingo amžiaus žmonės, seneliai, senukai, ilgaamžiai... Argi taip svarbu kaip pavadinsi vyresniąją kartą? Pasirodo, svarbu. Kadangi masinis senatvės reiškinyje yra sąlygiškai naujas ir mažai pažintas dalykas, senatvės amžiaus tarpsnis nejučiom apipinamas mitais ir stereotipais, o šio amžiaus tarpsnio pavadinimai neretai persisunkia negatyviais atspalviais (Mikulionienė, 2006).

Kita vertus, senatvės sąvokos interpretacijų įvairovė yra susijusi su skirtingų kultūrų nulemtais senatvės įvaizdžiais. Vienur senstančio žmogaus statusas visuomenėje didėja, taigi, senimas gerbiamas labiau, o kitur - žmonių, užbaigusių aktyvų amžiaus tarpsnį (išauklėjusių vaikus ir nebedirbančių apmokamo darbo), socialinė vertė gerokai smunka. Bet ir tos pačios kultūros visuomenėje, nelygu kokia individo socialinė ekonominė padėtis, lytis, etninė priklausomybė, amžius, įmanomos skirtingos traktuotės.

Nepaisant šios sąvokos turinio įvairovės, dauguma tyrinėtojų, akcentuodami vienokius ar kitokius aspektus, sutaria dėl esminės išvados: XX amžiuje kito senų žmonių socialinis statusas ir padėtis visuomenėje bei šeimoje. Pokyčiai vyko tokia kryptimi, kad senatvę imta vaizduoti kaip atstumiantį, niūrų ir probleminį gyvenimo tarpsnį, nes jis asocijuojasi su skurdu, prastu būstu, silpna sveikata ir socialine izoliacija bei priklausomybe (Mikulionienė, 2003).

Kai kurie tyrinėtojai tvirtina, kad žmonių priskyrimas vienai ar kitai tikslinei grupei, vadovaujantis vien amžiaus kriterijumi, yra ydingas, nes sustiprina visuomenės segmentaciją pagal amžių, pagilina struktūrinius skirtumus visuomenėje, gali tapti akstinu kartų konfliktams kilti (Mikulionienė, 2003).

1.1.2. Seno žmogaus raidos tarpsnių vertinimas

Prieš pradėdami tirti požiūrį į senyvus asmenis, reiktų apsispręsti, kas yra senyvas žmogus, t.y. ką mes priskiriam šiai grupei. Senatvės kaip savito amžiaus tarpsnio suvokimą apsunkina tai, jog ši sąvoka yra daugiasluoksnė. Jos pagrindą sudaro individo biologinis senėjimas. Vien tik biologinis senėjimas pagal tempus ir mastą gali reikštis labai individualiai. O tai, ką visuomenėje priimta laikyti senu žmogumi, galų gale, yra socialinio apibrėžimo reikalas.

Pasaulinės sveikatos organizacijos rekomendacijomis, suaugusio ir seno žmogaus amžius skirstomas į tokius laikotarpius:

- iki 59 metų – vidutinio amžiaus žmogus;
- nuo 60 iki 74 metų – pagyvenęs;
- 75 – 90 metų – senas;
- sulaukęs daugiau nei 90 metų – ilgaamžis.

Dažniausiai gyvenime pagyvenusiais žmonėmis vadiname tuos, kurie sulaukė pensijinio amžiaus. Tuomet Lietuvoje tai būtų 60 metų moterys ir 62,5 metų vyrai.

Šie laikotarpiai yra sutartiniai, savaime nuo paties amžiaus niekas nepriklauso. Žmonės dėl amžiaus netampa išmintingesni, išmintis ateina su patirtimi. Žmonės nemiršta nuo senatvės, jie miršta dėl fizinių sutrikimų, kurie lydi senėjimą. Suaugusio žmogaus bruožai nuo metų taip pat mažai priklauso. Jaunesni ir neturtingesni žmonės senatvės pradžia linkę laikyti 55 metų amžių, vyresni ir labiau pasiturintys – 65 ar 70 metų. Jaunesni žmonės vyresnį amžių vertina negatyviau, siedami jį su senatvišku silpnumu ir priklausomybe nuo kitų. Vyresni į senatvę žiūri pozityviau, jiems tai toks metas, kai po daugelio įtempto darbo metų galima leisti savo dienas ramiai, laisvai. Protiniai sugebėjimai, veiksmai, kuriems reikia greitos reakcijos, atminties susilpnėja, tačiau tie, kuriems reikia apmąstymų, pasiryžimo priimti sprendimus ir bendrų žinių išlieka stabilūs (Крайг, 2006).

60-65 metai – tai amžius, kuris išskiria vadinamojo trečiojo amžiaus žmones. Jų dauguma jau nedalyvauja darbo rinkoje, bet dar pakankamai veiklūs, o 80-ties metų ir vyresnio amžiaus žmonės priskiriami vadinamajam ketvirto amžiaus žmonėms, kurių galimybės savarankiškai

garantuoti savo fizinį, psichinį bei socialinį saugumą labiau ribotos ir jiems reikia daugiau įvairių paslaugų.

Be to pagyvenę žmonės – ne homogeninė grupė, joje daug pogrupių. Pavyzdžiui, amžiaus pogrupis – nuo jaunų pagyvenusių (60-70m.) iki pačių seniausių (90 m.), lyties pogrupis – moterys ir vyrai (jie sensta skirtingai). Vieni pagyvenę žmonės gyvena miestuose, kiti - kaimuose. Tarp jų asmenys su aukštuoju ir pradiniu išsilavinimu, profesoriai ir neraštingi, turintys šeimas ir vieniši, profesionalai ir tie kurie visą gyvenimą nedirbo. Be to, senyvi žmonės skiriasi pažintinių funkcijų išsaugojimo laipsniu - vieni turi gerą atmintį, dėmesį, sugebėjimus tolimesniam vystymuisi ir mokymuisi, o kiti - dimensiją, depresiją, suvokimo pakitimus. Visi šie faktoriai lemia senėjimo procesą, savęs suvokimą, ir tai kaip seną žmogų priima visuomenė.

1.1.3. Socialiniai stereotipai apie senus žmones

Požiūris į senyvo amžiaus asmenis įvairuoja, priklausomai nuo kultūrinės terpės: vienose visuomenėse senas amžius asocijuojamas su patirtimi ir išmintimi, kitose susiduriama su visiškai priešinga nuostata. Vis dėlto, tyrinėjant įvairias kultūras pastebėta, jog žmogaus funkcionalumas, socialinio vaidmens atlikimas, statusas visuomenėje vertinami labiau, negu chronologinis amžius.

Gyvenimo kokybė vyresniame amžiuje priklauso nuo to, kokie socialiniai santykiai ir vertybės vyrauja visuomenėje, kiek joje vertinamas pagyvenęs asmuo, kaip jis gali šioje visuomenėje bei platesniame kontekste funkcionuoti, pagaliau nuo paties žmogaus požiūrio į senatvę. Labai dažnai apie pagyvenusius visuomenės narius kalbama kaip apie homogeninę žmonių grupę, tarsi pasiekę tam tikrą amžių visi taptų senais. Tačiau ši grupė labai įvairi: kiekvienas asmuo turi savą biologinį senėjimo amžių, yra gyvenęs konkrečioje epochoje ir išgyvenęs įvairius istorinius kataklizmus, sukaupęs skirtingą problemų įveikimo patirtį ir pan.

Seno amžiaus suvokimą, supratimą apie pagyvenusius žmonių vaidmenis, teises ir pareigas, taip pat – globos ir paramos sistemą lemia kultūra, visuomenė. Senų žmonių padėtis visuomenėje priklauso nuo to, ar senatvė suvokiama kaip judėjimas aukštyn – į žmogiškosios būties pilnatvę, ar, atvirkščiai, kaip judėjimas žemyn – dvasinio ir fizinio sunykimo link. Ypač didelis socialinių stereotipų, prisitaikant senatvėje, vaidmuo. Slabodčikovas V. (Kairys, 2002) pastebi, kad šiuolaikinėje visuomenėje paplito senukų, kaip ligotų ir varginančių visuomenę žmonių, įvaizdis.

Tokie stereotipai prieštarauja objektyviems medicininiais ir psichologiniams tyrimams, pagyvenusius žmonių statusui. Psichologiniai tyrimai rodo, kad dauguma pagyvenusius žmonių yra kompetentingi, intelektualiai potencialūs. Daugelis pagyvenusius žmonių interiorizuoja neigiamus

stereotipus, mažina savo vertės suvokimą, bijo būti kitokie nei egzistuojantis šablonas (jie blokuoja savo realias galimybes). Daliai pagyvenusių žmonių tokia “socialinė intervencija” yra nepriimtina, bet jiems nepakanka jėgų su ja kovoti. Antra vertus, kai jaučiama baimė ir nerimas patvirtinti socialinius štampus, pagal galimybes stengiamasi izoliuotis nuo visuomenės (Kairys, 2002) .

Senatvės ir apskritai amžiaus stereotipas – tai supaprastintas, nediferencijuotas amžiaus grupės vaizdavimas, kuris dažnai būna klaidingas, nepagrįstas tikrovės faktais ir sunkiai pakeičiamas. Visuomenėje klesti tiek neigiami stereotipai apie pagyvenusius žmones (įsitikinimai, kad dauguma senų žmonių yra paliegę, bejėgiai, negražūs, sutrikusios psichikos, nenaudingi, vieniši, nuskurę ir prislėgti), tiek pozityvūs stereotipai (įsivaizdavimas, kad dauguma senų žmonių yra malonūs, išmintingi, patikimi, turtingi, politiškai įtakingi, laisvi ir laimingi), nors neigiamų stereotipų daugiau. Stereotipai kelia rūpesčių dėl to, kad jie susiję su vyresnių nei 65 m. žmonių diskriminavimu, ypač tam tikrose srityse. Taip ignoruojami individualūs skirtumai, kurie senstant dar labiau išryškėja. Traxler A.J. (Kairys, 2002) nurodo veiksnius, kurie prisideda prie neigiamo senatvės įvaizdžio Vakarų visuomenėje formavimosi:

- Mirties baimė. Vakarų civilizacija nukelia mirtį už žmogaus gyvenimo ciklo, mirtis nelaikoma natūralia ir neišvengiama gyvenimo dalimi. Kai bijoma mirties, bijoma ir senatvės.
- Jaunimo kultūros vyravimas. Žiniasklaidos priemonės – televizija, spauda, netgi grožinė literatūra – aukština jaunystę, fizinį grožį ir seksualumą. Vyresni ignoruojami arba apibūdinami neigiamai. Jaunystės akcentavimas turi įtakos ne tik tam, kaip bus suvokiami vyresnieji, bet ir kaip jie patys save vertins. Žmonės, kurių identiškumą nulemia fizinė išvaizda ir jaunystė, ilgainiui linkę prarasti savo vertės pojūtį. Visuomenėse, orientuotose į jaunimą, senėjimas baugina, nes reiškia jauno amžiaus privalumų praradimą. Blankstant grožiui, mažėjant greičiui ir senkant jėgai, menkėja ir visuomeniniai vaidmenys, pajamos ir pagarba.
- Netinkami senatvės tyrimo būdai. Kadangi lengviausia senus žmones rasti globos namuose ir pensionatuose, tai dauguma išvadų grindžiama, šių nenatūraliomis sąlygomis gyvenančių, žmonių tyrimo duomenimis.

Gerontologinėje literatūroje įrodyta stereotipų įtaka į tai, kaip pagyvenę žmonės suvokia ir jaučia save, ir kaip reguliuoja savo santykius su aplinkiniais. Neigiamų stereotipų įtakoje senyvi žmonės praranda svarbiausią – tikėjimą savo jėgomis ir galimybėmis. Paplitusi nuomonė, kad pagyvenę žmonės – nenaudingi, intelektualiai degradavę, gyvena ne pilnakraujį gyvenimą, o tik baigia nugyventi savo amžių, turi įtakos jų elgesiui (Анцыферова. 2006).

Anot G. Kraigo (2006), bet kuriame amžiuje nuomonė apie savo galimybes bei gabumus turi reikšmės asmens veiklos efektyvumui. Kai kurie pagyvenę žmonės tvirtai įsitikinę, kad greitai neteks atminties ir negalės atlikti to, ką galėjo anksčiau. Taip manydami jie paskatina neigiamą senatvės požymių atsiradimą.

Neigiami stereotipai daro įtaką ir daugeliui specialistų, kurie dirba su pagyvenusiais žmonėmis: medikams, seselėms, socialiniams darbuotojams, psychologams, gerantologams. Dažniausiai jie nesuvokia to, kad jų priešiškus klientams yra ne kas kita kaip nuosavos baimės prieš artėjančią senatvę pasireiškimas. Juk specialioje literatūroje apie pagyvenusius žmones – psichologinis diskomfortas, depresija, vienatvė, ligos – pateikiamos kaip neatskiriama vėlyvojo amžiaus dalis. Moksliniuose tekstuose išvardinama daugybė ligų, būdingų pagyvenusiems žmonėms, nuo sklerozės iki senatvinės silpnaprotystės. Neginčijama, įvairūs netekimai pagyvenusiame amžiuje, tokie kaip darbo netekimas, artimo žmogaus mirtis, sveikatos pablogėjimas, socialinio statuso pasikeitimas, prestižo pasikeitimas gali iššaukti depresiją: tai natūrali reakcija žmogaus į stiprų stresą. Tačiau stresai būna ne tik senatvėje, tai turėtų suprasti darbuotojai dirbantys su senais žmonėmis (Kairys, 2002).

Socialinis darbuotojas, teikiantis pagalbą pagyvenusiems žmonėms, turi išlaikyti atvirumą ir plačiai žvelgti į problemas. Pasitaiko, kad pagyvenusio žmogaus problemos suprantamos kaip asmeninės nesėkmės ar neadekvatus tikrovės priėmimas. Asmuo, pats esąs kaltas dėl skurdo ar depresijos, nes nesugebąs adekvačiai vertinti tikrovės, dėl vienatvės, nes pats ją įsikalbėjęs, dėl kankinančių skausmų, nes jie kilę tik dėl nesveiko gyvenimo būdo. Kartais žmonės tiesiog nurašomi, kaip nesugebantys susidoroti su senėjimo problemomis. Taigi, ieškoma tik asmeninės patologijos ir ignoruojamas socialinis kontekstas.

1.1.4. Senyvų asmenų reakcija į senėjimą

Pagyvenusių asmenų reakcija į senėjimą labai individuali. Šis procesas priklauso nuo daugelio veiksnių: patirties, sprendžiant problemas gyvenimo tėkmėje, iškilusių sunkumų pobūdžio, jų įveikimo sėkmės. Socialinis darbuotojas turi nepamiršti, jog asmenys, su kuriais jis susiduria, turi ilgalaikę gyvenimo patirtį, o ši juos formavo, galbūt net žalojo, todėl vieni jų stebina išmintimi, atvirumu, lankstumu, jautrumu, švelnumu, spinduliuojama meile, kiti – priešišškai nusiteikę, įtarūs, kaltinantys, viskuo nepatenkinti, frigidai, pilni nerimo ir frustracijų, net agresyvūs.

Skiriami penki pagrindiniai požiūriai į senatvę ir senėjimą (Danusevičienė, 2004):

- konstruktyvusis požiūris, būdingas savarankiškiems asmenims, pasitikintiems savimi, turintiems plačias asmenines ir socialines pažiūras, pasižymintiems optimizmu ir tolerancija;
- priklausomas požiūris, būdingas žmonėms, kurie gerai socialiai adaptuojasi, yra savimi patenkinti, tačiau šiek tiek pasyviai žiūri į gyvenimą ir paprastai reikalingi didesnės aplinkinių paramos bei būna gerokai nuo jų priklausomi;
- gynybiškuoju požiūriu pasižymi uždari, atsidavę darbui ir paaukoję jam visą savo gyvenimą asmenys, intensyvia veikla besistengiantys išvengti susidūrimo su senėjimo problema, nenorintys pripažinti savo senėjimo;
- priešiškas požiūris dažnas tarp silpnos socialinės adaptacijos asmenų, įtariai ir agresyviai reaguojančių į iškylančias problemas bei bijančių pasenti;
- neapkenčiantys savęs – tai prastai save vertinantys, socialiai neadekvatūs, negalintys kontroliuoti savo gyvenimo žmonės.

Tad senus žmones konsultuojančio socialinio darbuotojo pagrindinis tikslas – padėti jiems susidurti su tikrove, t. y. tikroviškai įvertinti problemas, pritapti prie naujos situacijos ir nenukentėti nuo neišvengiamų senėjimo procese pokyčių. Net tie, kurie sėkmingai įveikė gyvenimo eigoje iškilusius sunkumus, senatvėje susiduria su problemomis. Tačiau jų privalumas – turimas tikrumas ir išsiugdyti įgūdžiai. Asmenys, kurių gyvenimas nebuvo toks sėkmingas, į šį etapą atsineša neadekvatų socialinį pagrindą ir daugelį emocinių randų. Kai kuriems jų nepavyko užmegzti ilgalaikių artimų santykių arba išmokti kalbėti apie savo jausmus. Kaip tik tokie dėl minimalių gebėjimų spręsti problemas yra labiausiai pažeidžiami senatvėje. Todėl svarbu atpažinti, ar iškilusios problemos susijusios tik su senėjimo procesu, ar atsineštos iš ankstesnių gyvenimo etapų.

Rusų psichiatras Šachmatovas N. F. (Kairys, 2002) viename iš savo paskutinių darbų, skirto psichologinio senėjimo tyrinėjimui, teigia, kad asmenybė yra vieninga sistema ir pakitimai susiję su amžiumi daro įtaką visai asmenybės struktūrai. Jeigu žmogus turėjo ypatingų bruožų ankstyvuose perioduose, tai senatvėje jie tik sustiprėja, o žmogus iš esmės nesikeičia. Šios problemos sudėtingumą lemia daugeliu atvejų galimas ligų ir senėjimo įtakų “persidengimas”. Sunku atskirti veiksnius, lydėjusius per visą gyvenimą, nuo pačios senėjimo įtakos. Tyrimai parodė, kad senatvėje asmenybės branduolys išlieka nepakitęs, bet kai kurios privačios nuostatos gali kisti. Prie nuostatų priskiriame psichologinės gynybos formų, bandant įveikti sunkumus, pasirinkimą. Labai svarbus pagyvenusio asmens požiūris į savo senėjimą. Būtent ši psichologinė žmogaus gyvenimo pusė lemia individualų netekčių išgyvenimą ir naują supančio pasaulio suvokimą. Nei gera sveikata, nei veiklaus gyvenimo būdo išsaugojimas, nei aukšta visuomeninė padėtis, nei šeimos ir vaikų turėjimas

dar negarantuoja, kad senatvė bus suvokiama kaip palankus gyvenimo periodas (Ермолаева, 2004). Bet kurioje situacijoje pagyvenęs žmogus gali žvelgti į senatvę kaip į nykimo, gesimo procesą. Ir, atvirkščiai, netgi esant blogos sveikatos, gyvenant kukliomis materialinėmis sąlygomis, vienatvėje galima sutarti su savo senėjimu ir matyti teigiamus senatvės būties bruožus, patirti džiaugsmą. Savosios senatvės priėmimas - aktyvi kūrybinė veikla, kada pervertinamos gyvenimo nuostatos ir pozicijos, perkainojamos gyvenimo vertybės, suvokiami fiziniai ir psichiniai amžiaus pokyčiai, fizinė nesveikata pripažįstama natūralia būseną (Kairys, 2002).

Veiksniai, padedantys prisitaikyti prie gyvenimo pokyčių senatvėje, yra tokie:

- asmenybės brandumas ir tam tikros savybės (pvz., charakterio lankstumas, emocinė pusiausvyra);
- reikiamas interesų ir poreikių lygis;
- geri socialiniai įgūdžiai;
- savo gyvenimo vertinimas ir įprasminimas;
- gebėjimas bei galimybės įprasminti mirtį;
- sveikatos būklė ir subjektyvus jos vertinimas;
- visuomenės nuostatos savo senųjų narių atžvilgiu.

Senėjimo požymis – praeities balanso suvedimas. Jei individo inspiracijos buvo aukštos, atsiranda iliuzija, kad galimybės liko nerealizuotos, atsiduriama ties riba, kai tiek daug visko lieka praeityje ir tiek mažai – ateityje. Žmogus tarsi atsisako gyvenimo, žiūri į save tarsi į mirusį, mąsto apie tai, kas liks po jo. Daugelio žmonių senatvė ima priklausyti nuo visuomenės, tiksliau – nuo įvairių institucijų. Pamažu, bet neišvengiamai žmogumi imama rūpintis kaip daiktu. Žmogus nustoja būti asmenybe. Visuomenė sudaro palankias sąlygas išmokti bejėgiškumo ir su tuo susijusios priklausomybės nuo kitų.

1.2. Senyvo amžiaus asmenų psichosocialinės problemos

1.2.1. Socialinių poreikių samprata

Žmogaus socialinė savijauta priklauso nuo to kaip tenkinami jo socialiniai poreikiai. Socialinių poreikių sampratą kiekvienas individas traktuoja skirtingai, dažnai tai tapatinama su socialinėmis paslaugomis. Socialinės apsaugos terminų žodynas neišskiria termino „socialiniai poreikiai“, tačiau literatūroje pateikiamas gana platus poreikių aprašymas. „Poreikis yra tai, ko reikia žmogui arba

socialinei sistemai pagrįstai funkcionuoti tam tikroje situacijoje. Poreikis – tai nėra noras kažką gauti ir turėti, bet trūkumas, kuris kliudo žmogui ar sistemai vystytis arba tobulėti“ (Johnson, 2003, 21 p.).

Poreikis priklauso nuo asmens amžiaus ir gyvenimo situacijos. Pagyvenusių žmonių poreikių teorinius ypatumus galima nagrinėti per A. Maslow pateiktą poreikių hierarchiją. Jo poreikių sąrašas išdėstytas dėsningai, poreikiai sugrupuoti į kategorijas. Struktūros esmė yra tai, jog tik patenkinus žemesnius poreikius, iškyla poreikis aukštesniems. Patenkinus fiziologinius poreikius (oro, vandens, maisto, būsto, miego) individui reikalingas saugumas: stabilumas, rūpinimasis savo sveikata, saugia aplinka funkcionavimui. Trečiasis poreikis – priklausomybės ir meilės. Žmogus nori turėti draugų, būti suprastas, pats mylėti ir būti mylimas, nori priklausyti kokiam nors žmonių grupei ar visuomenei. Kai šie poreikiai yra patenkinami, tuomet asmuo siekia pagarbos ir pripažinimo. Jis nori būti vertinamas, gerbiamas, nori, kad ir kiti pripažintų jo vertybes, žinias ir sugebėjimus. Patenkinus visus šiuos poreikius, pasiekiamas aukščiausias poreikis – savirealizacijos.

Todėl galima aiškiai išskirti dvi esmines poreikių grupes – fiziologinius ir psichosocialinius. Taip fiziologiniai poreikiai apimtų visus poreikius, nulemtus biologijos – poreikį maitintis, apsirūpinti, apsistarnauti ir kt. Psichosocialiniai poreikiai apimtų visus poreikius nulemtus žmogaus kaip socialinės būtybės (saugumo, pripažinimo, meilės, priklausomybės ir pan.). Tačiau šis skirstymas leidžia tik labai apibendrintai suvokti pagyvenusių žmonių poreikius.

Socialinius poreikius griežtai atskirti nuo kitų žmogaus poreikių beveik neįmanoma. Net ir biologinių poreikių tenkinimą sąlygoja socialinė aplinka. Tenkindamas šiuos poreikius, žmogus paprastai, laikosi socialinių normų, taisyklių. Nepatenkinęs socialinių poreikių žmogus nežūva, bet jis tampa problema tiek sau tiek kitiems (Suslavičius, 2006).

Akivaizdu, kad materialiniai poreikiai vaidina itin svarbią reikšmę pagyvenusio žmogaus gyvenime, jie daugiau ar mažiau yra užtikrinami mūsų valstybės socialinėje politikoje, ir be jokios abejonės, be jų žmogus negali egzistuoti. Tačiau yra visa eilė poreikių, kurių patenkinimas taip pat labai stipriai įtakoja žmogaus gyvenimo kokybę. Jie yra labai įvairiai įvardinti, pateikiami įvairiais aspektais, tačiau visi turi visiems būdingą bruožą – jie įmanomi tik santykyje su kitu žmogumi. Kiekvienas pagyvenęs žmogus pasakytų, jog būdamas sotus, išsimiegojęs, turėdamas stogą virš galvos, nėra visiškai iki galo laimingas (Suslavičius, 2006).

Senyvo amžiaus asmuo, gaudamas pagalbos ir namų paslaugas, visų pirma tenkina savo fiziologinius poreikius. Galimybė gyventi savo namuose ir gauti pagalbą tenkina - saugumo poreikį, o bendravimas su lankomosios priežiūros darbuotoju, bent iš dalies turėtų tenkinti ir bendravimo poreikį. Juk poreikis bendrauti yra įvairių žmogaus socialinių poreikių išraiška. Nuo senyvo amžiaus

asmens bendravimo su aplinkiniais priklauso jo gyvenimo kokybė pačia plačiausia prasme, be to bendravimas daro įtaką ir sveikatai (Bendravimo psichologija, 2007).

1.2.2. Bendravimo reikšmė senyvame amžiuje

Poreikis bendrauti yra vienas iš svarbiausių žmogaus egzistencinių poreikių. A. Maslow nuomone, poreikių hierarchijoje jis yra trečioje vietoje, po fiziologinių ir saugos poreikių.

Žodis bendravimas yra pernelyg bendras, juo nusakomi komunikaciniai ir emociniai bendravimo aspektai. Bendrauti – tai palaikyti ryšius, komunikuoti, bet giluminė bendravimo prasmė – emocinio ryšio su partneriu užmezgimas ir palaikymas. Keistis informacija, palaikyti ryšį – tai tik vienas iš bendravimo aspektų. Ryšiai yra įvairaus pobūdžio, glaudumo, bendraudami kartais džiaugiamės, kartais liūdime. Tai, kad vienas asmuo bendraudamas yra siuntėjas, o kitas priėmėjas, yra tik išorinis, formalusis reiškinių ypatumas. Įsigilinę pamatysime, kad informacijos siuntėjo būseną, nuotaiką turi įtakos adresato būsenai ir nuotaikai, ir atvirkščiai. Vadinasi žmonės sąveikauja. Tiesiogiai ar netiesiogiai. Kitų žmonių įtaką mes visada jaučiame, nesvarbu, mums tai patinka ar ne. Gyvename su žmonėmis ir tarp žmonių. Kiekviena asmenybė turi savo socialinį tinklą (Suslavičius, 2006).

Socialiniai tinklai atlieka ne vieną funkciją – paremiamąją, blokuojamąją, neutraliąją ir kt. Asmenys tinkle turi įvairius vaidmenis, vadinasi, jame yra įvairios kompetencijos žmonių. Tas labai svarbu, kai prireikia kokios nors paramos, materialinės ar dvasinės. Kuo daugiau žmonių tinkle, tuo didesnė paramos tikimybė, didesnės ir galimybės tolygiai paskirstyti psichologinį krūvį, prireikus kam nors padėti krizės atveju.

Išskiriamos dvi socialinių tinklų kategorijos:

- Pirminis tinklas, arba neformalus, į kurį įeina šeima, giminės, draugai, kaimynai, kai kuriais atvejais ir bendradarbiai. Šis tinklas nėra sukuriamas ar „pagaminamas“, atsiranda laikui bėgant, yra atpažįstamas, keičiasi. Čia žmonės sieja emociniai ryšiai, kurie niekada nenutrūksta (gali nutrūkti susitarimas, santykis gali tapti neigiamas ar abejingas, bet jo substancija niekada neišnyksta);
- Antrinis tinklas, arba formalus, kuriame ryšiai yra organizuojami, čia žmonės sieja daugiau bendras tikslas. Kai tikslo nebėra, ryšiai nutrūksta. Į šį tinklą įeina rinkos ir socialinės institucijos (Gvaldaitė, Švedaitė, 2005).

Deja, dažnai senų, palieusių žmonių socialiniai tinklai yra maži. Jie vieniši. Ištikus krizei, psichologinis krūvis tenka tik keletui tinkle išlikusių žmonių, ir tas krūvis jiems gali būti per didelis. Pirminio ir antrinio tinklo santykis dažnai būna antrinio tinklo naudai, iš jo prašoma: paslaugų, materialinės pagalbos, informacijos, moralinės pagalbos. Tarp svarbių asmenų atsiduria gydytojai, medicinos personalas, panašaus amžiaus kaimynai, buitinius poreikius padedantys tenkinti asmenys. Kartais senų žmonių naujai mezgami socialiniai ryšiai jiems gali būti net pavojingi, kadangi nauji pažįstami linkę juos išnaudoti (pavyzdžiui pasisavinti butą). Tad bloga gyvenimo kokybė senatvėje – ne vien neturto pasekmė, ji kyla ir dėl to, kad nėra kam pasirūpinti senu žmogumi. Vadinasi, jo gyvenimo kokybę lemia ne vien sveikata ir pragyvenimo lygis. Mokėjimą prisitaikyti prie blogėjančios sveikatos ir mažėjančių ekonominių galimybių įtakoja kokybiški ryšiai su aplinkiniais, ypač medicinos ir socialinės rūpybos darbuotojais, kaimynais, giminaičiais. Juo daugiau žmonių kalbina ir lanko senstantįjį, juo labiau jis jaučiasi tebesąs socialiai reikšmingas (Suslavičius, 2006).

Bendraujant su senyvu asmeniu, reikia žinoti, kad senstant daugeliui žmonių atsiranda pakitimų jutimų sistemose. Senas žmogus kartais girdi tai, ko negirdi kiti, pvz., durų skambutį, užuodžia kvapą, kurio nėra, pvz., dujų kvapą, ir daro išvadą, kad jį norima nuuodyti, sriuba dėl blogo skonio receptorių funkcionavimo atrodo turinti priemaišų, todėl pavojinga sveikatai it t. t. Senatvėje galima visai nieko nebeužuosti, todėl liovęsi praustis seni žmonės nustemba skleidžią kitiems nemalonų kvapą. Senatvėje lėtėja ne tik pažinimo, bet ir motorinės reakcijos, todėl pakitę jutimai ir motorinė veikla nebesuteikia adekvataus aplinkinio pasaulio vaizdo. Gerinti seno žmogaus orientavimąsi aplinkoje – svarbi aptarnaujančio personalo užduotis. Įsidėmėtinas C. Rogers teiginys, jog kiekvienas mūsų vertas besąlygiškai teikiamos pagarbos jau vien dėl to, kad esame gimę žmonėmis, taikytinas bendraujant su senu žmogumi, laikantis penkių principų (Palujanskienė, 2004):

1. Kiek galint ilgiau siekti jo savarankiškumo.
2. Aptarti su juo kiekvieną būsimą procedūrą ar veiksmą.
3. Išaiškinti jo poreikius ir jo iniciatyvumą tuos poreikius tenkinant.
4. Parodyti būsimą veiksmą dar prieš pradėdant jį.
5. Atliekamą veiksmą skaidyti į dalis, o pažangą girti ir aiškinti jos reikšmę jam pačiam.

Kasdieninius gyvenimo uždavinius gali atlikti dauguma senų žmonių, tik reikėtų neriboti jų veiksmų atlikimo laiko, suteikti pagalbą, kai jos reikia, paaiškinti, jog jau atliktas veiksmas teikia prielaidas kitam veiksmui. Norint išmokti sėkmingiau bendrauti su senu žmogumi reikia žinių ir didelio noro.

1.2.3. Priklausomybės nuo pagalbos senatvėje problema

Priklausomybė nuo aplinkinių senatvėje neišvengiamai atsiranda kartu su fizinių ir psichinių galių mažėjimu. Senatvė – tai tas gyvenimo tarpsnis, kai natūraliam išgyvenimui būtina pagalba ir palaikymas iš šalies (todėl senatvė ir yra priskirta prie socialinės rizikos). Gebantys lanksčiai prisitaikyti prie savo gyvenimo pokyčių, realistai tokią pagalbą priima ramiai ir dėkingai, nepiktinaudžiauja ja ir nesidrovi jos paprašyti, kai tik reikia. Tačiau nemažai yra tokių, kuriems svetimą pagalbą priimti yra sunku: tai prieštarauja jų laisvės ir nepriklausomumo siekiams, žeidžia jų orumą ir net žemina. Būna atvejų, kai, norėdamas išsaugoti savo savigarbą, pagyvenęs žmogus atsisako netgi tokios pagalbos, kuri būtina jo sveikatai palaikyti ir tikrai galėtų pagerinti kasdieninio gyvenimo kokybę. Dažnam būtinybė naudotis kitų pagalba stipriai sumažina savo vertės jausmą (pagalba – tai tikriausias įrodymas, kad jau esi silpnas, senas ir paliegęs). Žmogus ima suvokti, kad jis ne tik nenaudingas, bet dar ir našta aplinkiniams, todėl jaučiasi kaltas arba net pyksta ant pačių pagalbinių, kurie savo veiksmais dar vis pratęsia tokią, jų nuomone, bevertę egzistenciją. Šias reakcijas gali sušvelninti tik nuoširdi pagalba bei tikra užuojauta senam žmogui.

Būti nepriklausomam labai svarbu kultūriniu aspektu. Priklausomybė nuo kitų žeidžia individo išdidumą, kelia nerimą, baimės jausmą, depresiją. Senyvo amžiaus asmeniui, kuris daugelį metų buvo atsakingas ne tik už save, bet ir už kitus, priprasti prie fizinio nepajėgumo ar negalios gana sudėtinga. Pagrindine užduotimi tampa būtinybė išmokti priimti kitų pagalbą. Žinoma, kad seni žmonės moka priimti pagalbą, bet mažai tyrinėta, kaip jie to išmoksta. Stimuliuojant prisitaikymą prie padidėjusios priklausomybės svarbu atsižvelgti į du aspektus:

- norint sukaupti energijos adaptacijai, reikia turėti pakankamai fizinių ir protinių resursų;
- būtinas tvirtas savo vertės supratimas, nes kitų pagalbai priimti reikalingas stiprus ego ir drąsa.

Be pasipriešinimo priklausomybei, tarp pagyvenusių žmonių galima pastebėti ir kitą kraštutinę reakciją – perdėtą norą būti priklausomiems, t. y. tam tikrą, dažniausiai nesąmoningą piktnaudžiavimą pagalba. Toks neadekvatumas gali pasireikšti dėl vienvės baimės, žmogiškų ryšių ir dėmesio, teigiamų emocijų stokos, taip pat padidėjus hipochondriškumui, t. y. perdėtam susirūpinimui savo kūnu, bei ligos, kančios ir mirties baimių atvejais. Aplinkiniai turėtų pasistengti suprasti perdėtos globos trokštantį seną žmogų, išsiaiškinti, kur slypi pagrindinė tokio elgesio priežastis ir reaguoti į ją, o ne į pastebimą reikalaujamos pagalbos neadekvatumą. Suprasti, ko trūksta žmogui, taip pat yra pagalba, tik kitokio pobūdžio, nes trūkumą jis ne visuomet gali paprastai įvardinti ir išsakyti (Kairys 2002).

Gana tikslus priklausomybės poreikio rodiklis yra ir tai, kaip pagyvenęs žmogus žiūri į savo vienatvę. Jei teigia, kad būti vienam geriau, nors galbūt jis serga, gyvena skurdžiai, beveik nepatiria kitų žmonių paramos, vadinasi, šis žmogus turi stiprų poreikį išlikti savarankiškas ir pasitikėti tik savo jėgomis.

Tyrimų duomenimis, vieniši asmenys gyvenimo eigoje išmoksta gyventi vieni ir rūpintis savimi, todėl vyresniame amžiuje jie susikuria autonomiją ir išsiugdo pasitikėjimą savimi – du esminius nepriklausomo gyvenimo senatvėje elementus. Tuo tarpu, turinčio šeimą pagyvenusio žmogaus pagrindinis tikslas - išmokti ir prisiimti naujus senyvo asmens vaidmenis, sukurti naujus tarpusavio santykius su kitomis kartomis. Šeima, draugai, artimieji yra pagyvenusio žmogaus neformalios pagalbos tinklas. Šeimos dalyvavimas pagalba ir priežiūroje padrasina ir paremia senus šeimos narius. Neformalios socialinės paramos tinklas ypač svarbus senyvo amžiaus asmenims, prisitaikant prie tokių pokyčių kaip neįgalumas, tačiau dažnai ne visi seni žmonės turi šį tinklą (Kairys, 2002).

Pagyvenęs žmogus gali ir sirgdamas prisitaikyti prie aplinkos. Ligos skirtingai veikia žmones. Pvz., optimizmas gali padėti išgyti po širdies smūgio, tuo tarpu polinkis į pesimizmą padaro žmogų priklausomą ir hipochondrišką. Įdomu tai, kad blogos fizinės sveikatos ir finansinės padėties žmogus gali lengviau pakelti gerovės pablogėjimą, nes jis jau prisitaikęs (Kairys, 2002).

1.2.4. Senyvo asmens adaptacija, esant negaliai

Senėjimo procesą dažnai lydi lėtiniai susirgimai ir negalia. Daugelis sendami biologinius pokyčius patiria laipsniškai, ir tai nekeičia nusistovėjusio jų gyvenimo būdo. Tačiau šiuolaikinėje visuomenėje visaverčiu žmogumi laikomas tas, kurio kūnas ir protas puikiai funkcionuoja. Negalia asocijuoja su negalėjimu, todėl neigiamas negalios įvertinimas internalizuojamas. Senatvėje tapus neįgaliam, toks požiūris apsunkina adaptacijos procesą. Tad fizinė negalia ne tik apsunkina kasdienio gyvenimo veiklą, bet ir uždeda sociokultūrinę žymę, savo ruožtu ribojančią socialines neįgalaus žmogaus galimybes. Bet kurioje visuomenėje neįgalių žmonių slėpimas nuo kitos visuomenės dalies trukdo tiems žmonėms jaustis ir būti laikomiems lygiaverčiais, bet turinčiais specialių poreikių.

Apskritai senatvėje labai svarbu neprarasti orumo ir savigarbos, tad kai kurie žmonės labiau linkę iš viso neprašyti paramos, pagalbos, negu rizikuoja būti atstumti. Labiau nei mirties daugelis žmonių senatvėje bijo prarasti nuovoką, judrumą, nekontroliuoti savo gyvenimo, tapti priklausomais

nuo kitų, būti našta sau ir kitiems. Pagyvenusio amžiaus žmonėms vienodai svarbūs du poreikiai: išgyventi ir išsaugoti pagarbą sau.

Lėtinė liga tiesiogiai ir dramatiškai paliečia žmogaus gyvenimo kokybę. Kaip nustatė Coulton (Naujanienė, 2004), susirgus lėtine liga, trylikoje sričių sutrinka pusiausvyra tarp asmens ir aplinkos, t. y. pažeidžiamos žmogaus galimybės:

1. turėti pakankamai socialinių ryšių;
2. reikšti jausmus;
3. turėti pakankamai emocinės paramos šaltinių;
4. vykdyti įsipareigojimus;
5. tenkinti savo ir kitų lūkesčius;
6. užsiimti įdomia ir produktyvia veikla ir siekti tikslų;
7. vykdyti darbo ir/ar socialinių įvykių keliamus reikalavimus;
8. gauti ateičiai reikalingos informacijos;
9. disponuoti žiniomis apie savo fizinę būklę, bendruomenės resursus;
10. žinoti, ko tikėtis ir kaip elgtis naujoje vietoje, naujoje situacijoje;
11. turėti pakankamai finansinių resursų poreikiams tenkinti;
12. susilaukti pagalbos, tenkinant fizinius ir savęs priežiūros poreikius;
13. judėti iš vienos vietos į kitą.

Dauguma pagyvenusių ir senų žmonių, susirgę lėtinėmis ligomis, savarankiškai vartoja medikamentus ir pasirūpina savimi. Tačiau emocinę žalą, kurią patiria sergantis žmogus, sudėtinga pamatuoti.

Seni žmonės praeities dėka išlaiko savęs kaip vertingo žmogaus įvaizdį. Tai lengviau padaryti artimų draugų rate arba bendruomenėje, pažįstamoje keletą dešimtmečių. Būtent dėl to pagyvenę ir seni žmonės taip nenoriai keičia gyvenamąją vietą (Kairys, 2002).

Tampantys vis labiau priklausomais nuo kitų, žmonės dažnai pasakoja apie savo patirtį, siekdami išlaikyti savigarbą. Taip patvirtinamas stereotipas, kad seni žmonės gyvena praeitimi. Bendraujant su jais, svarbu atminti, kad senų žmonių kalbos apie praeitį yra būdas aplinkiniams pademonstruoti savo savigarbą.

Jauni žmonės dažnai nesupranta, kodėl senyvo amžiaus asmenys kartais supyksta, kai jiems pasiūloma pagalba. Tiesa ta, kad seni žmonės stengiasi viską daryti patys tiek ilgai, kiek tik tai įmanoma. Gyvybiškai nebūtina jauno žmogaus pagalba žeidžia seno žmogaus kaip pajėgaus ir kompetentingo įvaizdį. Todėl praktiškai dažnai sunku atverti akis skaudžiai tikrovei, jog dabar žmogus nebepajėgus taip pat sėkmingai atlikti tam tikrą veiklą, kaip anksčiau. Atchley tyrimai

(Naujanienė, 2004) rodo, jog linkstama įvairiai neigti senatvę. Vieni naudojami kosmetika, kiti dažosi plaukus, dar kiti negalavimus priskiria susirgimams, o ne senatviniams pokyčiams. Kai veiklos tęstinumas neįmanomas dėl dabartinio funkcionavimo lygio, tikrovės neigimas yra prastas adaptacijos būdas. Tam, kuris neigia tikrovę, gana keblu pagelbėti. Tikrovės suvokimas būtinas adaptacijai, todėl kartais tiesiog neišvengiamai reikia kiek galint švelniau pasakyti tiesą.

Sėkmingą senatvę galima apibrėžti kaip subjektyvų psichologinį asmens išgyvenimą. Šis požiūris grindžiamas supratimu, kad svarbiausia – ne ką veiki ar ko pasieki gyvenime, bet kaip tai priimi ir išgyveni.

Asmeninio prisitaikymo lygis yra aukštas, jeigu žmogus nugalėti nusivylimus, sprendžia konfliktus ir pasiekia socialiai priimtina pasitenkinimą. Gerai prisitaikęs žmogus yra laimingas, pasitikintis, socialus. Jis gerbia save ir užsiima produktyvia veikla. Asmeninis prisitaikymas yra menkas, jeigu žmogus negali nugalėti nusivylimų, išspręsti konfliktų ar pasiekti pasitenkinimo socialiai priimtinais elgesio būdais. Silpnai prisitaikęs žmogus yra priešiškas nusiteikęs, nelaimingas, bijo žmonių, yra liguistai neramus, priklausomas, prislėgtas, apatiškas, atsiskyres.

Socialiniai santykiai ir vidinis pasitenkinimas, labiau nei sugebėjimas dirbti ar materialinės sąlygos, yra tinkamas asmeninio prisitaikymo rodiklis.

Sėkmingas prisitaikymas priklauso nuo gyvenimo lygio, finansinio ir emocinio saugumo, geros fizinės sveikatos, darnių ir pastovių socialinių santykių, mėgstamos veiklos ir naudingo darbo. Optimalus prisitaikymas reikalauja nuolatinių elgesio ir aplinkybių pokyčių.

1.2.5. Senyvo amžiaus asmenų socialinio saugumo jausmo užtikrinimo galimybės

Nors paprastai žmonės siekia jaustis saugiai, kasdieniame gyvenime būna gana sunku vienareikšmiškai apibūdinti, ką reiškia jaustis saugiai arba nesaugiai. Bet kurio amžiaus žmogus iš prigimties turi poreikį jaustis saugus tiek fizine (vengti sveikatos ir mirties grėsmių), tiek emocine (vengti dvasinės ir emocinės prievartos), tiek socialine prasme (jaustis visaverčiu pirminės grupės, bendruomenės ir plačiausia prasme – visuomenės nariu). Žmogus, stokojantis saugumo jausmo gali imtis puolamųjų ar gynybos veiksmų arba imti tylėti. O tokie jausmai ir veiksmai papildomai eikvoja žmogaus energiją, be to, gali turėti ir neigiamą poveikį tiek jo sveikatos būklei, tiek gerovei apskritai, tiek požiūriui į savo artimą ir tolimą ateitį.

Žmogaus galimybės savarankiškai tenkinti saugumo reikmes per gyvenimą pasiskirsto netolygiai. Senyvo amžiaus asmenims saugumo poreikius riboja tiek struktūriniai (pensijos, mažos

pajamos, skurdas ir kt.), tiek asmeniniai (našlystė, silpna sveikata, neįgalumas) veiksniai. Taigi ne visi žmonės ir ne visada sugeba patenkinti savo saugumo poreikius savarankiškai. Šiais atvejais jiems reikalinga kitų žmonių pagalba. C. Sutton (Mikulionienė, 2004) tvirtina, jog bent kelių draugų turėjimas ir patikimų ryšių palaikymas bent su vienu žmogumi, yra nepaprastai svarbūs prevenciniai psichikos ligų veiksniai.

Nors daugelis vyresnio amžiaus žmonių sugeba savarankiškai tenkinti savo fizinio, emocinio ir socialinio saugumo poreikius, didėjant amžiui didėja rizika tapti priklausomam nuo kitų pagalbos. Spicker P. (Mikulionienė, 2004) įvardijo šiuos potencialius savarankiškumo išsaugojimo senatvėje trukdžius:

- liga;
- fizinė negalia;
- psichikos sutrikimai;
- skurdas.

Žmogaus priklausymas pirminei grupei (šeimai) yra vienas svarbiausių saugumo užtikrinimo šaltinių. Kalbant apie vyresnio amžiaus žmonių saugumą, kritiniais atvejais tikimasi, jog jam pagalbą suteiks artimiausieji šeimos nariai – arba sutuoktinė(-is), arba suaugę vaikai. Didėjant amžiui, proporcingai mažėjant galimybei turėti sutuoktinį, didelė dalis atsakomybės gula ant vaikų pečių, o neturint vaikų turėtų padėti valstybė.

Tyrimais nustatyta, kad senyvo amžiaus žmonėms ypač svarbu žinoti, kad prireikus jiems bus suteikta pagalba ir toks saugumo jausmas buvo susijęs su stipresniu gerovės pojūčiu. Taigi viena iš socialinės paramos senatvėje funkcijų užtikrinti pasitikėjimą jog aplinka yra kontroliuojama, tai yra užtikrinti, kad prireikus bus suteikta reali pagalba. Socialinė parama ne tik teikia naudą, bet vienodai reikalauja pastangų ir iš pagalbą teikiančio, ir iš ją gaunančio (Lemme, 2003).

1.3.Socialinė parama senyvo amžiaus asmenims, kuriems reikalinga pagalba namuose

1.3.1. Globos procesas šeimoje

Sociologiniu požiūriu, visuomenėje vienokią ar kitokią socialinę paramą turi, gauna ir teikia kiekvienas visuomenės narys. Socialinė parama (plačiąja prasme) – tai situacija, kai kiti asmenys įsipareigoja rūpintis žmogumi, kuris dėl objektyvių priežasčių negali savimi pasirūpinti. Tokią paramą vadiname socialine todėl, kad tais atvejais, kai žmogus negali savarankiškai užtikrinti savo

saugumo poreikių, remdamasis socialinio solidarumo tarp žmonių principu, jis gali pretenduoti sulaukti reikiamos pagalbos iš šalies (Užaitė, Naujanienė, 2006).

Socialinė parama skirstoma į suvokiamą ir gaunamą. Suvokiama parama atsispindi asmens įsitikinime, kad probleminėse situacijose jis gaus paramą, o gaunama – konkrečius fizinius ir psichologinius veiksmus. Įsitikinimas, kad prireikus pagalba ir parama bus suteikta, dažnai svarbesnis už konkrečią pagalbą (Suslavičius, 2006). Pagyvenusiame ir sename amžiuje svarbi ir suvokiama, ir gaunama socialinė parama: pirmoji stiprina saugumo, prierašumo, intymumo, antroji – bazinius pagyvenusių ir senų asmenų poreikius.

Socialinė parama apima praktinę, finansinę, informacinę ir psichologinę pagalbą. Skiriami trys socialinės paramos tipai (Užaitė, Naujanienė, 2006):

- konkreti pagalba (praktiniai patarimai ir materialinė pagalba),
- emocinė parama (išklausymas, paskatinimas, pagarba, atjauta),
- informacinė pagalba (patarimai ir pagalba, primant sprendimus).

Šie paramos tipai gali būti formalūs ir neformalūs.

Socialinės paramos tinklą sudaro asmenys, iš kurių tikimasi įvairiapusiškos pagalbos, emocinės paramos, palaikymo, informacijos, dėmesio ir pagalbėjimo krizės atveju. Suaugusių asmenų neformalios socialinės paramos tinklas gana pastovus tiek ryšių kiekiu, tiek santykių intensyvumu. Gaunama neformali socialinė parama daro teigiamą įtaką asmens gerovei. Formalūs santykiai užmezgami tik esant neišvengiamai būtinybei. Neformali socialinė pagalba sumažina institucinės paramos tikimybę. Didėjant specialioms pagyvenusių ir senų asmenų poreikiams, skirtumas tarp formalios ir neformalios socialinės paramos tinklo mažėja. Formali ir neformali socialinė parama derinama, siekiant kuo efektyviau tenkinti poreikius.

Artimųjų vaidmenį globojant seno amžiaus giminaitį šeimoje atskleidžia ir atliekami tyrimai. Lietuvos gyventojai, vertindami galimas pagyvenusio ir seno amžiaus žmonių globos formas, prioritetine laiko vaikų teikiamą pagalbą (Šeimos revoliucija? Iššūkiai šeimos politikai, 2003). Formalios stacionarios globos galimybė atsiskleidžia kaip mažai pageidaujama ir žemai vertinama.

Senų žmonių globa namuose apima pagalbą kasdienėse veiklose, slaugymą ir asmens sveikatos priežiūrą, emocinį ir psichologinį palaikymą, kuris vyksta nuolat ir turi tendenciją tapti intensyvesnis ligai progresuojant bei artėjant negrįžtamų sveikatos pakitimų link. Tokia globos forma – dar vadinama neformalia – itin dažna ir populiari šiandieninėje visuomenėje, nepaisant kintančios šeimos kaip instituto struktūros ir sudėties, besikeičiančios kartu solidarumo sampratos. Ankstesnėse visuomenėse silpnesniais ir seno amžiaus žmonėmis dažniausiai rūpinosi artimiausi jų

šeimos nariai – sutuoktiniai, vaikai, anūkai. Tai buvo suvokiama kaip natūrali pareiga ir būdas išreikšti pagarbą ar dėkingumą.

Neformalios senų žmonių globos procesas retai kada būna suplanuotas, numatytas iš anksto, pasirenkant, kas ims globoti. Globa išsivysto natūraliai, palaipsniui, veikiama artimųjų tarpusavio palaikymo ir pagalbos patirties, susiformavusios gyvenimo eigoje, tačiau globėjais šeimos nariai tampa gerokai anksčiau nei patys save identifikuoja šiam vaidmeniui (Užaitė, Naujanienė, 2006).

Pati globos situacija tampa nauja patirtimi tiek globojamam žmogui, tiek juo besirūpinantiems šeimos nariams. Dažniausiai seno amžiaus žmonės, kuriems reikalinga intensyvi pagalba, globa ir priežiūra, pageidauja likti namuose vildamiesi, kad šalia bus artimieji, kurie sugebės užtikrinti fizinę ir emocinę gerovę. Namų aplinka suteikia saugumo jausmą ir globojantiems šeimos nariams, kurie globos situaciją vertina kaip galimybę tęsti ankstesnį gyvenimą, tokiu būdu atitolinti artėjantį praradimą.

Žvelgiant iš istorinės perspektyvos, dar prieš susiformuojant industrinėms visuomenėms, globa buvo įvardijama kaip viena iš moters pareigų, kai vyresnius šeimos narius prižiūrėdavo žmonos, dukterys arba marčios. Moterys dažniau nei vyrai globoja savo sutuoktinius, artimuosius, draugus, globos procese prisiimdamos daugiau atsakomybės ir atlikdamos įvairesnių tiesioginių su seno žmogaus globa ir slauga susijusių veiklų, tam skirdamos daugiau laiko ir fizinių bei emocinių pastangų (Užaitė, Naujanienė, 2006).

Ypatinę reikšmę globėjo vaidmeniui prisiimti turi ir globojančio asmens atstovavimas tam tikrai kartai. Egzistuoja neformali hierarchija, kai globos funkcija pirmiausiai priskiriama sutuoktiniui, o tik po to vaikams, dažniausiai – dukrai, jei motina ar tėvas nėra pajėgus globoti. Vertinant teikiamos globos rūšių įvairovę ir pagalbos intensyvumo lygį, neformalių globėjų daugumą sudaro senus tėvus globojantys suaugę vaikai. Sūnūs ir dukterys linkę teikti visokeriopą pagalbą vienam iš tėvų, globojančiam savo sutuoktinį, arba įsitraukti į nuolatinį globos procesą likus gyvam tik vienam iš jų. Vaikai, globodami savo tėvus, perima ankstesnę tėvų vaidmens funkciją globoti ir prižiūrėti, rūpindamiesi artimaisiais tarsi savo vaikais. Senus tėvus globojančių suaugusių vaikų gyvenime globėjo vaidmuo atsiranda kaip papildomas, esantis šalia šeimos, darbinio, socialinio vaidmenų. Tai ypač ryškiai atsispindi analizuojant tėvus globojančių moterų situaciją, lydimą streso bei įtampos, stengiantis patenkinti asmeninius, sutuoktinio, vaikų, globojamų tėvų poreikius, taip pat aktyviai dalyvauti darbinėje bei kitose socialinėse veiklose. Dažniausiai seno amžiaus tėvus globojančios moterys yra vidutinio (45-65 metų) amžiaus. Kartu solidarumu grindžiamas globos procesas vaikų ir tėvų priimamas kaip natūralus gyvenimo įvykis, jo nesureikšminant ir netapatinant su kritiniu pokyčiu. Dažniausiai tai būna tėvų - vaikų tarpusavio

santykio ir šeimos vertybinio modelio, ateinančio iš ankstyvos vaikystės, rezultatas. Vaikai, matydami savo tėvų rūpestingą elgesį, linkę juo sekti ir vadovautis susiklosčius panašioms aplinkybėms ateityje, teikdami visapusišką pagalbą (Užaitė, Naujanienė, 2006).

Globos poreikis aktualus ir vyresnio amžiaus sutuoktiniams. Nors su kiekviena amžiaus grupe susituokusių skaičius mažėja, o našlių – auga, svarbu pažymėti, kad kas antras vyras, būdamas vyresnis nei 85 metų, gyvena kartu su savo sutuoktine. To paties amžiaus grupės moterų vos kas trylikta turi gyvą sutuoktinį (Mikulionienė, 2002). Tai iliustruoja faktą, kad dažniausiai atsakomybė už sutuoktinio globą ir priežiūrą tenka moterims kaip pagrindinėms paramos šeimoje teikėjoms. Sutuoktinį globojantys asmenys patenka į rizikos grupę ir gali tapti lengvai pažeidžiami globos procese, vertinant jų amžių, sveikatos būklę, pajamas. Vyresnio amžiaus globėjai susiduria su sveikatos negalavimais, patiria daugiau fizinių ir emocinių problemų, jautriau reaguoja į susiklosčiusią situaciją, sunkiau įveikia globos procese kilusius sunkumus. Kaip rodo tyrimai, vyrais besirūpinančios žmonos išgyvena daugiau neigiamų pasekmių negu tėvus slaugančios suaugusios dukters. Net ir turint sutuoktinę(i) ar vaikus senyvame amžiuje ne visada galima tikėtis, kad jie bus pajėgūs suteikti tinkamą pagalbą, tuomet tenka kreiptis į valstybę – kaip pagalbos senyvam žmogui teikėją (Užaitė, Naujanienė, 2006).

1.3.2. Socialinės paslaugos senyvo amžiaus asmenims

Nuo senų laikų socialinės paramos vaidmuo tenka šeimai. Tačiau dėl istorinių šeimos pokyčių modernioje visuomenėje yra gerokai sunkiau suteikti fizinį, emocinį ir socialinį saugumą šeimos nariui, praradusiam gebėjimus arba išteklius, būtinus savo saugumo poreikiams užtikrinti. Todėl, neatsisakant šeimos natūralaus ir prioritetinio socialinės paramos šaltinio vaidmens, vis didesnę reikšmę įgyja papildomi formalūs socialinės paramos šaltiniai: savivaldybių socialinės paramos centrų, viešųjų visuomeninių organizacijų bei organizuota bendruomenės narių parama.

Pagyvenę ir seni žmonės, kurie sudaro apie penktadalį mūsų visuomenės, yra viena iš gausiausių socialinių paslaugų vartotojų grupių. Vyresnių kaip 75 metų amžiaus gyventojų grupėje socialinių paslaugų poreikis yra gana dažnas reiškinys (pvz., pagalbos namuose paslaugų). Visuomenė sensta, tad ateityje bus dar didesnis paslaugų poreikis.

Vis didėjantį socialinių paslaugų poreikį lemia ir šeimos struktūros kaita (vėlyvesnės santuokos, mažesnis gimstamumas, padidėjo vienišų žmonių, nepilnų šeimų skaičius). Keičiasi ir šeimos struktūra – itin sparčiai mažėja kelių kartų šeimų, gyvenančių po vienu stogu, skaičius. Todėl sulaukus vyresnio amžiaus, sumažėjus savarankiškumui ar jo netekus, tokiu šeimų atstovai pagalbos

gali tikėtis tik iš oficialių pagalbos institucijų (Lietuvos gyventojų politikos strategijos metmenys, 2004).

Palyginti su kitų Europos šalių situacija, tiek stacionarios globos, tiek pagalbos namuose paslaugas Lietuvoje gauna labai nedidelė pagyvenusių žmonių dalis. Lietuvoje faktiškai neteikiamos tarpinio tipo (tarp stacionarios globos ir pagalbos namuose) socialinės paslaugos, kaip antai iš dalies savarankišką gyvenimą laiduojantys grupinio apgyvendinimo namai pagyvenusiems žmonėms. Lietuvoje kol kas pagyvenę, iš dalies netekę savarankiškumo žmonės gali rinktis tik dvi galimybes – arba senelių namus, arba pagalbos namuose paslaugas.

Apskritai Lietuvoje paslaugų įvairovė pagyvenusiems žmonėms yra nepakankama. Dienos, bendruomenės centrai, skirti pagyvenusiems žmonėms, kol kas veikia tik keliose savivaldybėse. Be to, pagalbos namuose tarnybos dažniausiai teikia paslaugas tik įprastos darbo dienos laiku.

Viena iš aktualių problemų – nepakankamas globos ir slaugos namuose paslaugų integravimas. Tiems pagyvenusiems asmenims, kuriems reikia ne tik globos, bet ir slaugos paslaugų (tokių vyresnio amžiaus žmonių yra nemaža dalis), būna sunku jas gauti, nes nėra nusistovėjusios tvarkos ir organizavimo mechanizmo siekiant šias paslaugas suteikti pagal poreikius. Socialinės apsaugos ir sveikatos apsaugos institucijos dirba nepakankamai koordinuodamos savo veiklą šioje srityje.

Kaip rodo ES šalių patirtis, norint užtikrinti sąlygas, kad pagyvenę žmonės kuo ilgiau galėtų gyventi savo namuose, pagalbos namuose tarnybos turi teikti kompleksinę pagalbą, apimančią pagalbos namuose paslaugas, slaugą namuose, maisto vežiojimo tarnybą, medicininio aptarnavimo organizavimą ir paslaugų koordinavimą (Lietuvos gyventojų politikos strategijos metmenys, 2004)

Socialinių paslaugų vyresnio amžiaus žmonėms sistemos turi būti organizuojamos laikantis pagrindinio principo – žmogus kuo ilgiau turi gyventi savo namuose. Siekiant šį principą taikyti, reikia ypač plėtoti pagalbos namuose paslaugas, kurios prireikus turėtų būti teikiamos 24 valandas per parą ir 7 dienas per savaitę. Lietuvoje šiuo principu dar tik pradėdama vadovautis.

Lietuvoje nesugebama patenkinti viso pagalbos namuose paslaugų poreikio. Kadangi stinga išteklių, pirmenybė teikiama vienišiesiems asmenims, kitiems paslaugos menkai prieinamos: labai mažai plėtojamos kitos socialinės paslaugos vyresnio amžiaus žmonėms (savarankiško gyvenimo būstai, operatyvus telefono ryšys, karštas maistas į namus, dienos globa).

1.3.3. Pagalbos į namus paslaugos

Socialinės paslaugos senyvo amžiaus asmeniui teikiamos sudarant sąlygas kuo ilgiau jam gyventi savo namuose, šeimoje, savarankiškai tvarkyti savo buitį ir organizuojant pagalbą, suderintą

su užimtumu, asmens sveikatos priežiūra ir specialiosios pagalbos priemonėmis, padedančią palaikyti socialinius ryšius su šeima, artimaisiais ir visuomene.

Socialinės paslaugos skirstomos į bendrąsias ir specialiąsias socialines paslaugas. Specialiosios socialinės paslaugos yra visuma paslaugų, teikiamų asmeniui (šeimai), kurio gebėjimams savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimoms) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime ugdyti ar kompensuoti bendrųjų socialinių paslaugų nepakanka. Specialiųjų socialinių paslaugų tikslas – grąžinti asmens (šeimoms) gebėjimus pasirūpinti savimi ir integruotis į visuomenę ar tenkinti asmens gyvybinius poreikius teikiant kompleksinę pagalbą.

Specialiosios socialinės paslaugos skirstomos į socialinę priežiūrą ir socialinę globą. Socialinė priežiūra yra visuma paslaugų, kuriomis asmeniui (šeimai) teikiama kompleksinė, bet nuolatinės specialistų priežiūros nereikalaujanti pagalba. Socialinė priežiūra teikiama socialinių paslaugų įstaigose ar asmens namuose. Paslaugų teikimo dažnumas priklauso nuo konkrečios paslaugos ir nuo individualaus asmens (šeimoms) tos paslaugos poreikio (Lietuvos Respublikos socialinių įstatymas).

Pagalba į namus priskiriama socialinei priežiūrai. Pagalba į namus – tai asmens namuose teikiamos paslaugos, padedančios asmeniui tvarkytis buityje bei dalyvauti visuomenės gyvenime.

Paslaugos sudėtis (komplektas):

- informavimas,
- konsultavimas,
- tarpininkavimas ir atstovavimas,
- bendravimas,
- maitinimo organizavimas (kai maistas pristatomas iš kitų tarnybų) arba maisto produktų nupirkimas, pristatymas ir pagalba ruošiant maistą,
- pagalba buityje ir namų ruošoje (skalbiančios, tvarkant namus, apsiperkant, rūpinantis asmens higiena ir kt.),
- lydėjimas į įvairias įstaigas,
- kitos paslaugos, reikalingos norint asmeniui sudaryti galimybes jam gyventi savo namuose (Socialinių paslaugų katalogas).

Pagalbos į namus paslaugas teikia seniūnijose dirbantis lankomosios priežiūros darbuotojai. Reikalavimai dirbti lankomosios priežiūros darbuotoju yra nedideli, užtenka vidurinio išsilavinimo, tačiau kreipiamas dėmesys į asmenines žmogaus savybes: mokėjimą bendrauti, toleranciją, nuoširdumą, optimizmą, geranoriškumą.

Ar asmeniui tikrai reikalinga kito žmogaus pagalba, pirmasis nusprendžia šeimos gydytojas - išduoda tai liudijančią medicinos pažymą (Forma 046/a), kurioje yra gydytojų išvada, kad reikalinga kito asmens pagalba. Toliau padėtį tikrina ir visus dokumentus rengia Socialinės paramos centro specialistai. Pagalba namuose dažniausiai teikiama senyvo amžiaus vienišiemis asmenims ir asmenims, kurių vaikai dėl objektyvių priežasčių negali jiems padėti. Sudaroma sutartis, kurią globotinis pasirašo su Socialinės paramos centru. Joje numatomos būtiniausiomis paslaugos (priedas Nr.3). Paslaugos yra mokamos. Kainos dydis priklauso nuo globotinio pensijos ar kitų pajamų dydžio. Jeigu pajamos itin mažos - paslaugas apmoka savivaldybė iš biudžeto.

Lietuvos socialinėje politikoje pagalbos namuose paslaugos seniems žmonėms įvardinamos kaip prioritetingos. Šios paslaugos išsprendžia buitines ir iš dalies psichologines pagyvenusių žmonių problemas (pavyzdžiui, vienišumo problemą), leidžia žmogui kuo ilgiau gyventi savo namuose. Labai dažnai senyvas asmuo, net ir susidūręs su didelėmis gyvenimo nuosavame būste testinumo problemomis, nenori jo keisti. Senatvėje sava gyvenamoji vieta yra reikšminga, nes „ir būsto sienos liudija šeimos istorija“ (Bikmanienė, 2004). Galimybė gyventi įprastoje aplinkoje teigiamai veikia pagyvenusių žmonių savijautą ir, kaip rodo įvairūs tyrimai, ilgina gyvenimą.

1.3.4.Lankomosios priežiūros darbuotojų psichologinės kompetencijos reikšmė

Pagalbos namuose paslaugų tarnyba atlieka labai svarbų darbą, bet darbuotojų darbas būtų dar efektyvesnis, jei jie turėtų bent minimalų psichologinį pasiruošimą. Juk nuo jų priklauso senyvų asmenų savijauta.

Kartais pas senus asmenis atsiranda agresija darbuotojų atžvilgiu, noras jį pažeminti, tai galima būtų paaiškinti ne tik bendravimo žinių trūkumu, bet noru atsisakyti priklausomybės jausmo, padarius darbuotoją priklausoma nuo savo nuotaikos ir kaprizų (Красноба, 2004). Todėl lankomosios priežiūros darbuotojas ne visada gali tikėtis, kad:

- Senas žmogus visada bus pasiruošęs bendradarbiauti;
- Seno žmogaus nusiteikimas bendradarbiauti bus teigiamas ir konstruktyvus;
- Darbuotojas sukels tik teigiamas emocijas, nes jis atlieka padėjėjo vaidmenį.

Darbuotojui reikia atsižvelgti į neigiamą seno žmogaus savijautą dėl ribotų fizinių, materialinių, socialinių, psichologinių galimybių. Norint sukurti teigiamą kontaktą su senu žmogumi

darbuotojas turi įdėti nemažai pastangų. Santykiai tarp darbuotojo ir senyvo asmens susiklosto labai įvairiai, kartais labai sudėtingai. Pagrindinis veiksnys bendravime yra lankomosios priežiūros darbuotojas, jis turėtų žinoti bendravimo su senyvo amžiaus asmenimis ypatumus. Vyresnio amžiaus žmonėms būdingos gana stiprios emocijos. Senatvė tai - „praradimų amžius“, todėl senas žmogus dažnai susiduria su netektimis, su nelaimėmis, vienatve. Juk pasitenkinimas gyvenimu priklauso ne tik nuo materialinio aprūpinimo. Bet kokiam amžiuje svarbios vertybės yra saugumo jausmas, aplinkinių pripažinimas.

Lankomosios priežiūros darbuotojai turėtų būti apmokomi susitvarkyti su stresinėmis situacijomis, labai dažnai išskylančiomis darbe su senais žmonėmis - atpažinti savo emocinio perdegimo sindromą, turėti žinių apie biologinės, psichologinės senėjimo ypatybes, apie bendravimo su senais žmonėmis ypatumus bei jautimų sistemų pokyčius.

Lankomosios priežiūros darbuotojai taip pat gali turėti psichologinių problemų, kai kurie neįsivaizdavo darbo, kuri ruošiasi dirbti, kai kurie turi neigiamas nuostatas senų žmonių atžvilgiu ar paprasčiausiai bijo jų. Daugumas neturi patirties bendravimo su senais žmonėmis ir net nesistengia jų suprasti. Be to pats darbuotojas gali turėti asmeninių problemų, o tai tik apsunkina bendravimą. Darbuotojams galėtų padėti psichologas - susitvarkyti su besikaupiančiu stresu, aptarnaujant „sunkius“ ar depresiškus senyvus asmenis, kad paslaugos nedidintų išmokto bejėgiškumo (Краснова, 2004).

Darbuotojams padėtų teigiamai vertinti senatvę žinios apie atliekamus tyrimus (Елютина, 2004). Vieno tyrimo metu tyrėjai iš pradžių apklausė 70 – 79 metų amžiaus žmones ir paprašė juos apibūdinti senatvę. Tyrimų rezultatai išties stebinantys, bet logiški. Tie, kurie apibūdino senus žmones (save) silpnais ir nukaršusiais, turėjo žymiai prastesnę klausą nei tie, kurie senolius apibūdino išmintingais ir aktyviais. Kitame tyrime eksperimentoriai stebėjo senus žmones, kurie sveiko po širdies smūgio ir nustatė, kad tie, kurie apie senatvę kalbėjo teigiamai sveiko žymiai greičiau nei tie, kurie jau buvo nusivylę gyvenimu. Tyrėjai mano, kad stereotipai apie senatvę yra taip įsigėrę į mūsų sąmonę ir visuomenę, kad mes tai priimame kaip natūralų garbaus amžiaus vertinimą. O jei tų stereotipų pavyktų atsikratyti, tai būtų geriau ne tik visuomenei, bet svarbiausia – patiems darbuotojams, kurie padeda senyviems asmenims. Labai svarbu, jog senyvi žmonės suprastų, kad ši jų gyvenimo diena yra vertinga ir svarbi. Svarbiausia atkreipti dėmesį, kai „autopilotu“ įsijungia neigiama nuomonė apie senatvę.

1.3. Tyrimo tikslai ir uždaviniai

Pagrindinis tyrimo tikslas - ištirti kokie senyvo amžiaus asmenų, gaunančių pagalbą į namus paslaugas, socialinės savijautos ypatumai. Tyrimo objektas – senyvo amžiaus asmenų nuomonė apie jų padėtį visuomenėje, apie jų socialinę aplinką, bei lankomosios priežiūros darbuotojų požiūris į bendravimą su senyvo amžiaus asmenimis. Tyrimas sudarytas iš dviejų dalių. Iškelti tokie tyrimo uždaviniai:

Pirma dalis:

1. Išsiaiškinti ar pagalbą į namus paslaugos gavėjams priimtinas vyresnio amžiaus asmenų pavadinimas „senyvo amžiaus asmuo“;
2. Ištirti, senyvo amžiaus asmenų nuomonės apie jų padėtį visuomenėje;
3. Išsiaiškinti, kokie senyvo amžiaus asmenų lūkesčiai dėl pagalbą ir gyvenamos vietos;
4. Išsiaiškinti, kokie senyvo amžiaus asmenų socialiniai ryšiai, kokie galimi pagalbą teikėjai;
5. Ištirti, kokia lankomosios priežiūros darbuotojų vieta senyvo amžiaus asmens gyvenime.

Antra dalis:

1. Išsiaiškinti, koks lankomosios priežiūros darbuotojų požiūris į senatvę;
2. Išsiaiškinti, kokia lankomosios priežiūros darbuotojų nuomonė apie bendravimą su senyvo amžiaus asmenimis, gaunantiems pagalbą į namus paslaugas.

Autorius iškėlė hipotezę, kad daugumas senyvo amžiaus asmenų, gaunančių pagalbą į namus, jaučiasi socialiai apleisti, vieniši, todėl lankomosios priežiūros darbuotojas yra labai reikšmingas asmuo jų gyvenime.

2. Tyrimo metodika

2.1. Tyrimo metodas

Tyrimo tipas – kiekybinis. Tyrimui taikytas anketinės apklausos metodas. Buvo apklaustos dvi respondentų grupės: senyvo amžiaus asmenys, gaunantys pagalbą į namus paslaugas, ir tas paslaugas teikiantis lankomosios priežiūros darbuotojai.

Sudarytos dvi anketos, kiekvienai respondentų grupei atskirai. Senyvo amžiaus asmenų apklausos anketa (Priedas Nr. 1) sudaryta iš 29 uždarų ir keleto atvirų klausimų, buvo pateikiami penki klausimų blokai:

- Respondentų demografinės charakteristikos;
- Respondentų požiūris į senyvo amžiaus asmenis;
- Respondentų lūkesčiai dėl pagalbos teikėjų;
- Respondentų nuomonė apie jų turimus socialinius ryšius;
- Respondentų nuomonė apie lankomosios priežiūros darbuotojų reikšmę jų gyvenime.

Lankomosios priežiūros darbuotojų anketa (Priedas Nr. 2) sudaryta iš 11 klausimų, kurie daugiausiai buvo atviri. Tyrėjas darbuotojus apklausė pats, buvo pateikiami tris klausimų blokai:

- Lankomosios priežiūros darbuotojų demografinės charakteristikos;
- Lankomosios priežiūros darbuotojų požiūris į senatvę;
- Lankomosios priežiūros darbuotojų nuomonė apie bendravimą su senyvo amžiaus asmenimis svarbą.

Tyrimo naudotas netikimybinės tikslinės atrankos metodas.

2.2. Tiriamieji ir jų atranka

Buvo apklaustos dvi tiriamųjų grupės.

Pirma tiriamųjų grupė – vienos Vilniaus seniūnijos senyvo amžiaus asmenys, gaunantys pagalbą į namus paslaugas. Tiriamieji buvo atrinkami pagal amžių, jų amžiaus kriterijus – senatvės pensijos riba. Tiriamųjų amžius svyravo nuo 60 iki 89 metų. Ši seniūnija yra viena iš didžiausių Vilniaus mieste ir Paslaugų namuose tarnyba aptarnauja virš šimto žmonių. Buvo apklausti 88

respondentai. Tikėtina, kad šios seniūnijos senyvi asmenys reprezentuoja visus Vilniaus miesto senus žmones, kurie gauna pagalbos į namus paslaugas.

Antroji tiriamųjų grupė - 16 lankomosios priežiūros darbuotojų, visi jie dirba šioje seniūnijoje ir teikia pagalbą pagyvenusiems asmenims.

2.3. Tyrimo organizavimas

Tyrimas buvo atliekamas vienos Vilniaus seniūnijos paslaugų namuose Tarnybos padalinyje, nes tyrimo autorius metus dirbo lankomosios priežiūros darbuotoju šioje seniūnijoje, yra užmezgęs draugiškus ryšius su darbuotojais, todėl tikėjosi gauti daugiau anketų ir su nuoširdesniais atsakymais. Buvo išdalinta 100 anketų senyvo amžiaus asmenims. Prieš išdalinant anketas, lankomosios priežiūros darbuotojams buvo paaiškinta kaip pildyti anketas, buvo pažadėta supažindinti juos su tyrimo rezultatais. Prieš tyrimą tyrėjas atliko bandomąją anketinę apklausą su trimis respondentais. Devynis senyvo amžiaus respondentus tyrėjas turėjo galimybę apklausti asmeniškai, likusias anketas respondentams išdalino lankomosios priežiūros darbuotojai. Sugrįžo 88 anketos.

Šešiolika lankomosios priežiūros darbuotojų tyrėjas apklausė pagal anketą tiesiogiai bendraudamas su respondentais.

Atliekant tyrimą buvo atsižvelgta į tiriamųjų savanorišką sutikimą dalyvauti apklausoje.

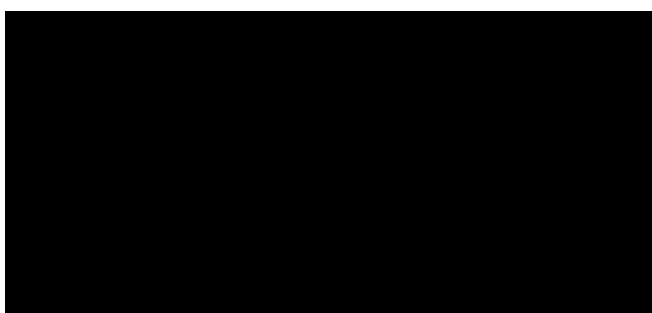
2.4. Tyrimo rezultatų apdorojimas

Tyrimo duomenys buvo apdoroti EXCEL programa, buvo skaičiuojami duomenų vidurkiai.

3. Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

3.1. Respondentų demografinės charakteristikos

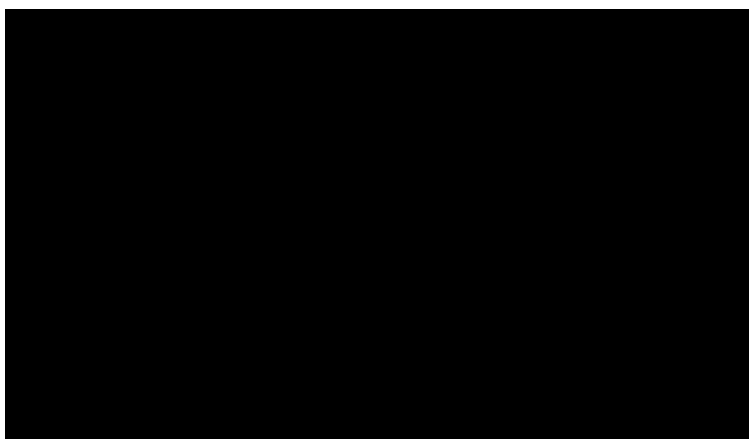
Tyrimo metu buvo apklausti 88 senyvo amžiaus, gaunantis pagalbos į namus paslaugas, respondentai (1 pav.). Iš tyrime dalyvavusių respondentų tik 3 proc. buvo vyrai, 97 proc. buvo moterys. Didesnį moterų skaičių greičiausiai lemia tas faktas, kad tarp senų žmonių dominuoja moterys, todėl mūsų visuomenėje dažniausiai socialinės paramos reikia senyvo amžiaus moterims.

1 pav. Respondentų sudėtis pagal lytį (%)

Imtyje dominavo asmenys, kuriems virš 70 metų (83 proc.) (2 pav.). Mažiausią dalį sudarė 60-64 metų asmenys (8 proc.), didžiausią dalį sudarė 70-74 metų respondentai. Tikėtina, kad nuo 70 metų didėja pagalbos poreikis dėl įvairių su sveikata susijusių problemų.

Dauguma respondentų teigė įgiję aukštąjį (43proc.) ir spec. vidurinį (32%), mažiausia dalis tiriamųjų (9 proc.) buvo įgiję nepilną vidurinį išsilavinimą (3 pav.), vadinasi dauguma respondentų buvo išsilavinę asmenys.

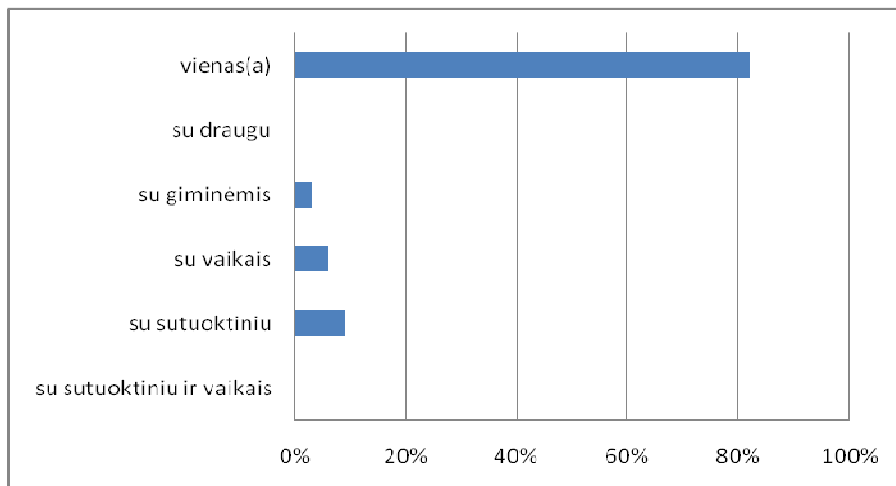
2 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą

Didžioji dalis respondentų (4 pav.) gyvena vieni (82 proc.), tik nedidelė dalis gyvena su sutuoktiniu (9 proc.), dar mažesnė kartu su vaikais (6 proc.), juk pagalbos į namus paslaugas dažniausiai skiriamos vienišiams senyvo amžiaus asmenims. Visi vyrai gyveno ne vieni (su vaikais, su sutuoktiniu).

Be to 36 proc. respondentų tvirtino, kad turi vaikus, o 64 proc. - vaikų neturi.

4 pav. Respondentų šeimos nariai/giminės gyvenantys kartu

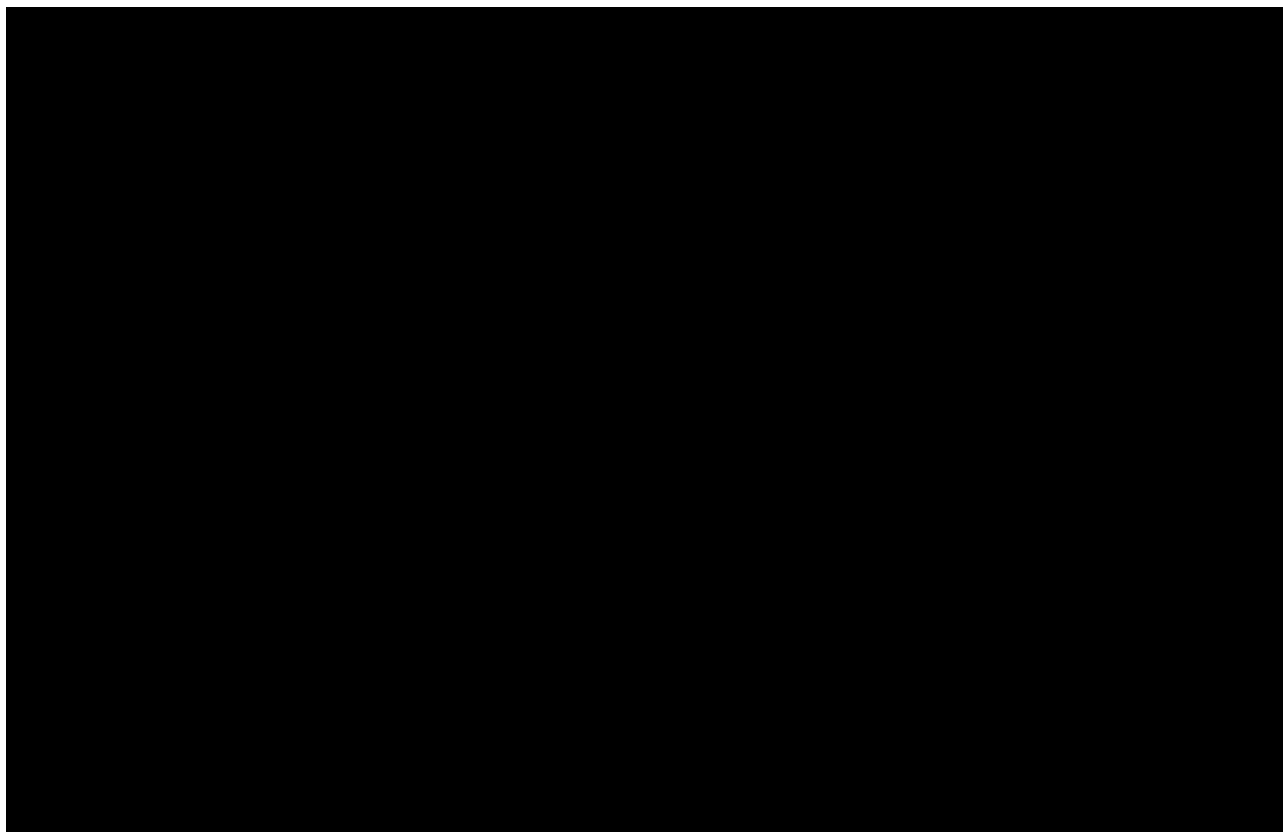
3.2. Respondentų požiūris į senyvo amžiaus asmenis

Tyrimo metu respondentų buvo klausiama, ar priimtina vyresnio amžiaus žmogų pavadinti „senyvu asmeniu“ ir kokio tai amžiaus žmogus. Didžioji dalis respondentų (80 proc.) sutiko su tokiu pavadinimu, kiti respondentai (20 proc.) neturėjo nuomonės šiuo klausimu. Viena respondentė tvirtino, kad tai tas pats kas „senas“, tik kuklesnis pavadinimas. Senatvės sąvoka yra sąlygiška, nes priklauso nuo to, kas ją vertina. Jauno žmogaus senatvės matas kitoks nei pagyvenusio žmogaus,

kadangi tiriamieji buvo garbingo amžiaus, tai ir senyvu asmeniu dažniausiai vadino 80-mečius. Kaip dar tiksliau pavadinti vyresnės kartos žmones, respondentai neturėjo nuomonės.

Tyrimo dalyviai, išreikšdami savo pritarimą arba nepritarimą anketoje pateiktiems teiginiams apie senyvo amžiaus žmones, atskleidė savo požiūrį į vyresnio amžiaus asmenis ir kartu į savo padėtį visuomenėje (5 pav.).

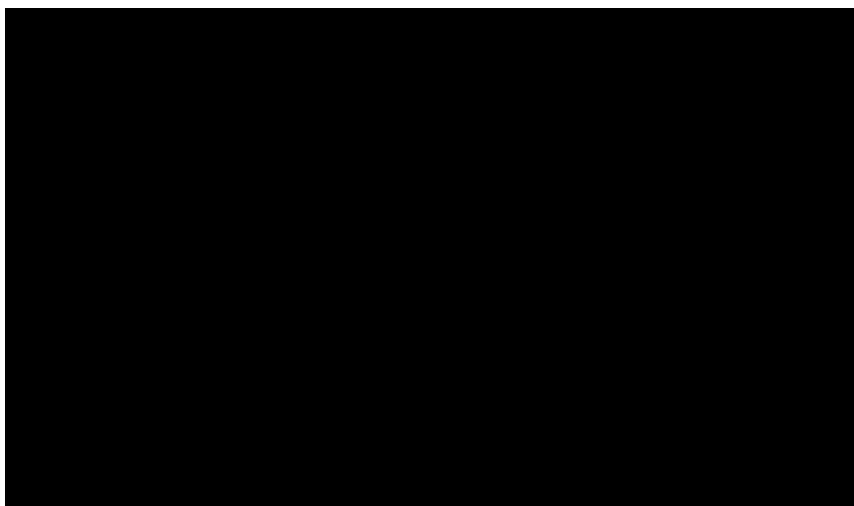
Didžioji dalis respondentų nuvertina senyvo amžiaus žmonių vaidmenį mūsų visuomenėje. Sprendžiant iš respondentų atsakymų, vyresnio amžiaus žmonės jaučiasi nenaudingi (83 proc.), vieniši (65 proc.), neturtingi (74 proc.), neišmintingi (71 proc.), turintys prastą atmintį (82 proc.), silpnos sveikatos (90 proc.) ir yra našta visuomenei (72 proc.). Teigiamo vertinimo sulaukė tik teiginys, kad senyvo amžiaus asmenys – geri savo vaikams (95 proc.). Remiantis šiais duomenimis, galima daryti prielaidą, kad daugelis respondentų neigiamai vertina senyvo amžiaus asmenis ir tuo pačiu savo padėtį visuomenėje. Savęs, kaip nereikalingo žmogaus, suvokimas labai žemina senyvo asmens socialinę savijautą. Dažnai pagyvenęs asmuo galvoja, kad aplinkiniams jis sukelia tokius jausmus, kokius jis pats jaučia savo bendraamžiams. To pasekmė – kuo prastesnė nuomonė apie savo bendraamžius, tuo žemesnis savęs vertinimas.

5 pav. Respondentų požiūris į senyvus asmenis

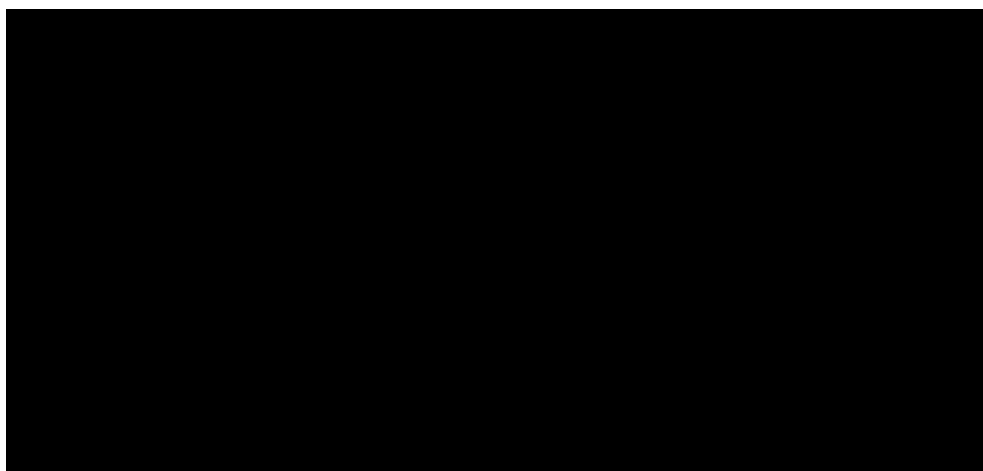
Ankstesniuose tyrimuose, kur buvo apklausiami įvairaus amžiaus žmonės, dominavo pagarpa ir rūpestis dėl senyvo amžiaus asmenų (Mikulionienė, 2003). Šiame tyrime pačių vyresnio amžiaus žmonių savijauta yra prasta, jie nesijaučia visaverčiais visuomenės nariais.

Beveik visi respondentai (98 proc.) pripažįsta, kad visuomenė turi atkreipti dėmesį į senyvo amžiaus asmenų problemas (6 pav.). Senyvi asmenys nori, kad jų problemos būtų sprendžiamos, kad jie būtų svarbūs visuomenei.

6 pav. Respondentų nuomonė apie senyvo amžiaus asmenų problemų svarbumą visuomenėje

Tiriamųjų paklausus, kaip jie jaučiasi mūsų visuomenėje (7 pav.), daugelis apklaustųjų negalėjo įvardinti savo savijautos (80 proc.), tik mažumos savijauta yra gera (7 proc.), dalies savijauta yra bloga (13 proc.). Pasitenkinimas gyvenimu tiesiogiai susijęs su tokiais kintamaisiais, kaip sveikatos būklė ir funkciniai sugebėjimai, dalyvavimas visuomeniniame gyvenime. Seni žmonės jaučiasi izoliuoti, todėl ir negali įvardinti savo savijautos visuomenėje.

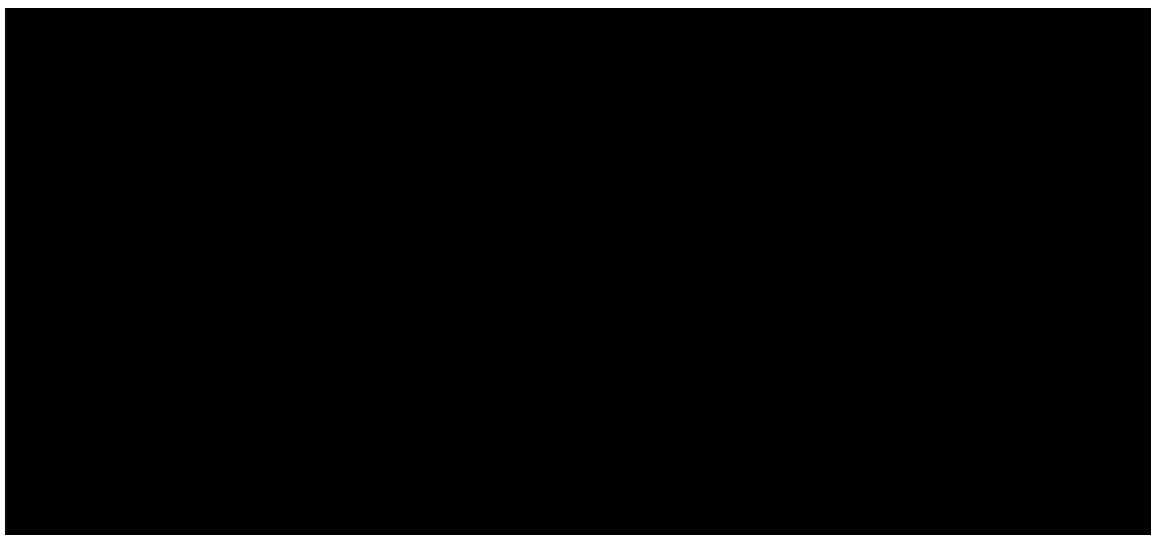
7 pav. Respondentų savijauta mūsų visuomenėje

Kai žmogus nebegali savarankiškai patenkinti savo poreikių, jis tikisi sulaukti pagalbos iš šalies: neformalios – iš artimųjų, formalios – iš visuomenės.

3.3. Respondentų nuomonė apie jų turimus socialinius ryšius

Didėjant amžiui dėl pačių įvairiausių priežasčių vis didėja žmogaus rizika iš dalies arba visiškai prarasti gebėjimą savarankiškai gyventi, jam reikia pagalbos. Taigi kai žmogaus gyvenimo situacija tampa rizikinga, jis tikisi paramos iš kitų. Tačiau kiekvienam konkrečiam žmogui prieinami ne visi šaltiniai ir kiekvienas pagalbos reikalingas asmuo gali turėti savo prioritetus ir pageidautinus paramos šaltinius rikiuoti savaip.

Turint omenyje gyvenimiškų situacijų įvairovę, buvo sudėtinga išsiaiškinti kas respondentų nuomonę galėtų teikti pagalbą senyvo amžiaus asmenims (8 pav.).

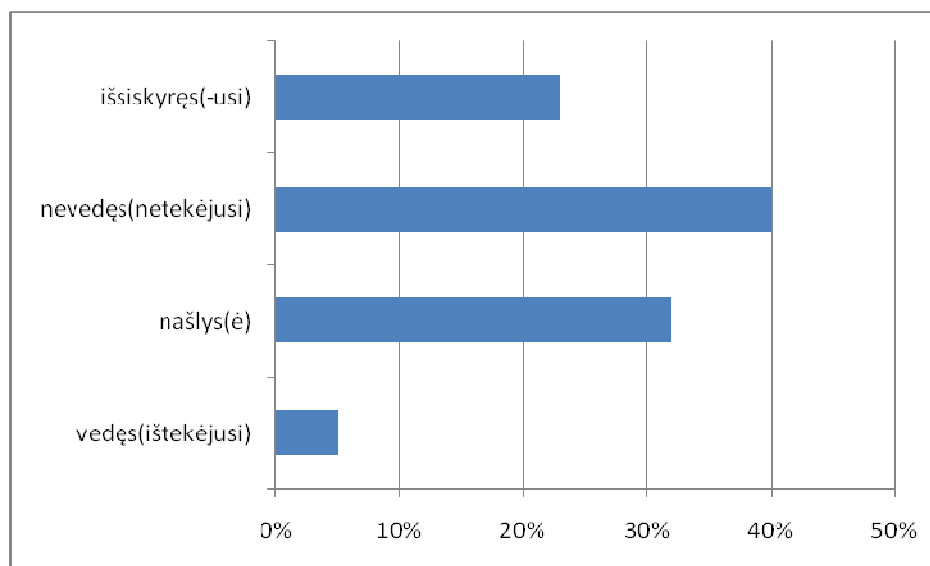
8 pav. Respondentų prioritetai dėl pagalbos teikėjo senyvam žmogui

Daugiausia pagalbos respondentų nuomone, galėtų teikti vaikai (95 proc.) ir valstybė (100 proc.). Labai pageidaujamas pagalbos šaltinis yra vaikai. Tačiau dėl daugybės priežasčių nė vienas negali būti tikras, kad senyvame amžiuje iš tiesų sulauks pagalbos iš vaikų. Be to tik 36 proc. respondentų turi vaikus. Visi respondentų pritarė, kad valstybei galima būtų patikėti pagrindinį pagalbos teikėjo vaidmenį. Šiuos atsakymus žinoma įtakojo tai, kad respondentai gauna paslaugas į namus ir greičiausiai tuo yra patenkinti ir bijo jų netekti.

Respondentai tikisi, kad sutuoktinis (51 proc.), draugai ir kaimynai (50 proc.) galėtų būti parama senatvėje. Taigi sutuoktinis(-ė) galėtų būti natūraliausias arba neformaliausias pagalbos ir paramos senatvėje šaltinis, tačiau turinčių sutuoktinį respondentų tik 5 procentai. Daugumas tiriamųjų (80 proc.) nemano, kad pagalbą galėtų teikti giminės, tik 20 proc. mano, kad tokia pagalba priimtina, bet į juos, matyt, būtų kreipiamasi tik kraštutiniu atveju.

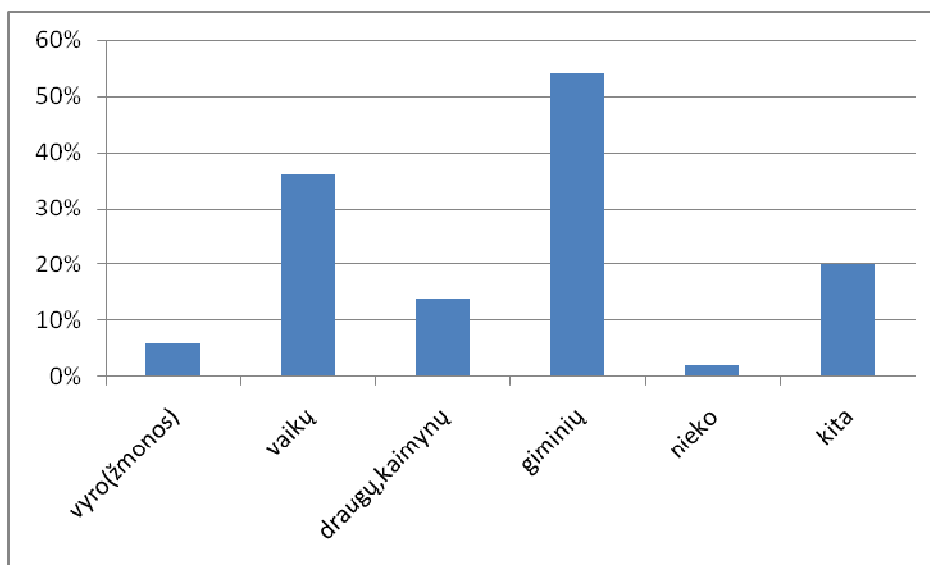
Respondentai visiškai nepasitiki įvairiomis organizacijomis, galinčiomis padėti vyresnio amžiaus žmogui. Tai savanoriškos ir savitarpio pagalbos, privačios organizacijos, teikiančios mokamas paslaugas, visuomeninės ir religinės organizacijos. Tokį požiūrį į visuomeninių organizacijų galimybes suteikti kvalifikuotą pagalbą jos reikalingiems žmonėms, ko gero, lemia tai, kad žmonės turi labai mažai informacijos apie tokias veikiančias organizacijas. Religinėmis organizacijomis pasitikima kiek labiau, tačiau vis tiek labai mažai apie 10%. Privačios organizacijos yra nepageidaujamos (99 proc.) dėl nenoro mokėti pinigų už paslaugas.

Tiriamieji respondentai atstovauja vyresnei kartai, todėl nėra netradicinių šeimos modelių (9 pav.). Susituokusių - tik 5 šeimos (5 proc.), tai patvirtina, kad su amžiumi susituokusių skaičius mažėja, o našlių (32 proc.) didėja. Didelė dalis respondentų (40 proc.) savo laiku nesukūrė šeimos, tikėtina, kad jų socialinis tinklas yra silpnas, senatvėje nėra iš ko sulaukti pagalbos.

9 pav. Respondentų šeimyninė padėtis

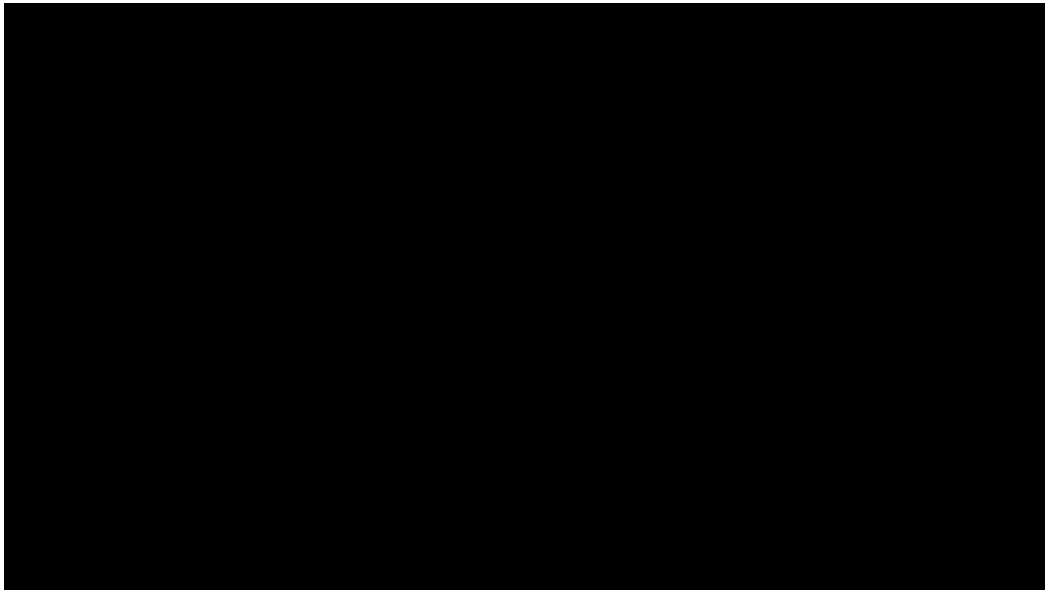
Respondentai norėtų (10 pav.) sulaukti pagalbos iš vaikų (36 proc.) ir giminių (54 proc.). Visi respondentai, kurie turi vaikus ir sutuoktinius, nori sulaukti pagalbos iš jų. Pusė respondentų norėtų sulaukti pagalbos iš giminių, nors tik 20 proc. manė, kad giminių pagalba yra priimtina.

10 pav. Respondentų norai dėl pagalbos teikėjų

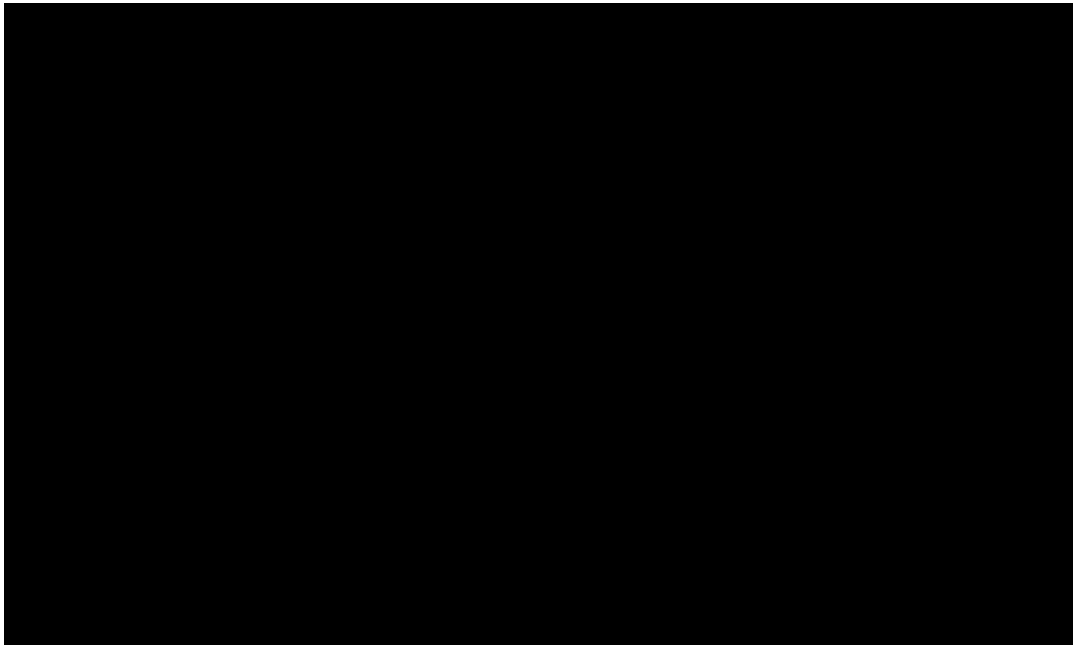
Tyrimė norėta išsiaiškinti ne tik respondentų norus, bet ir realią situaciją, turimą socialinių ryšių tinklą, vertinant jį kaip potencialų pagalbos šaltinį. Tyrimo duomenys (11 pav.) atskleidė situaciją, kad senyvo amžiaus asmenys realiai sulaukia pagalbos iš draugų ir kaimynų (70 proc.), nors tai nebuvo labai pageidaujamas paramos šaltinis. Šiek tiek mažiau respondentai gauna pagalbos iš giminių (45 proc.). Nemaža dalis respondentų (20 proc.) neturi iš ko prašyti pagalbos, tikėtina, kad šiems respondentams pagalbos į namus paslaugos yra gyvybiškai būtinos. Labai nedaug respondentų realiai sulaukia pagalbos iš vaikų – tik 15 proc. (o vaikus turi 36 proc.). Nors vaikai labiausiai pageidaujamas paramos šaltinis, tačiau mažiau nei pusė jų teikia pagalbą savo tėvams. Tik vienas respondentas paminėjo, kad realiai jam dar teikia pagalbą religinė organizacija.

Kelia nerimą situacija, kad realiai teikiančiais pagalbą žmonėmis nepasitiki 55 proc. respondentų (35 proc. ne visada gali pasitikėti, o 20 proc. negali pasitikėti), vadinasi iškylus pagalbos poreikiui, respondentai negarantuoti, kad gaus pagalbą. Tai labai mažina žmogaus saugumo jausmą, kelia nerimą ir baimę. Įsitikinimas, kad prireikus pagalba bus suteikta, dažnai svarbesnis už konkrečią pagalbą (Suslavičius, 2006). Viena respondentė (vieniša, 80 metų) prisipažino – „vasara aš ir pati nueinu į parduotuvę, bet gerai, kai aš žinau, kad ateis darbuotoja, juk aš einu senyn, maža kas gali atsitikti“. Tik 45 proc. respondentų visada arba dažniausiai garantuoti, kad sulauks pagalbos iš neformalių pagalbininkų.

11 pav. Respondentų nuomonė, iš ko realiai sulaukia pagalbos

Tiriamųjų paklausus, kur jų nuomone būtų palankiausia gyventi senyvo amžiaus asmenims (12 pav.), daugelis apklaustųjų (59 proc.) atsakė, kad norėtų gyventi savo namuose su profesionalų pagalba. Tuo pačiu senyvi asmenys nenori būti našta savo vaikams (32 proc.), tikisi sulaukti pagalbos ir iš profesionalų (tai respondentai, kurie turi vaikus). Tik 7 proc. norėtų pagalbos tik iš vaikų.

12 pav. Respondentų nuomonę apie gyvenamos vietos pasirinkimą senatvėje

Dažniausiai seno amžiaus žmonės, kuriems reikalinga pagalba, pageidauja likti savo namuose, nes čia viskas žinoma, įprasta, tai didina saugumo jausmą ir gerina socialinę savijautą. Nuosavas būstas gali būti asmens nepriklausomybės simbolis, artimųjų bendravimo ir rinkimosi vieta, prisiminimų šaltinis. Senyvo amžiaus žmonėms namai įgyja ypatingą reikšmę, nes siaurėjant socialinių ryšių tinklui, praradus brandos amžiuje turėtus socialinius vaidmenis, namai tampa pagrindine gyvenimo ašimi.

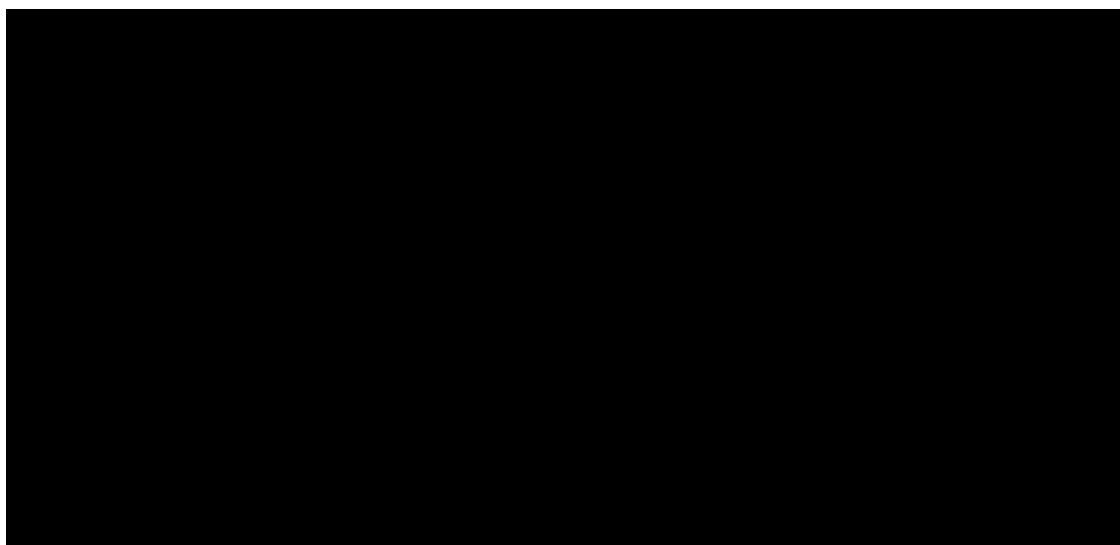
Galimybės gyventi senelių namuose nepasirinko nei vienas respondentas. Apie kitokio tipo būstą, kuris pritaikytas senyvo amžiaus žmogui, pasirinko tik vienas respondentas.

3.4. Respondentų nuomonė apie lankomosios priežiūros darbuotojų reikšmę jų gyvenime

Tyrime norėta išsiaiškinti, kokia vieta senyvo amžiaus asmenų gyvenime užima lankomosios priežiūros darbuotojai.

Visi respondentai gauna pagalbos į namus paslaugas skirtinga laikotarpį; 16 proc. tik pradeda gauti paslaugas, 38 proc. gauna paslaugas 1-3 metus, 23 proc. gauna paslaugas 3-5 metus ir 23 proc. gauna paslaugas daugiau nei 5 metus.

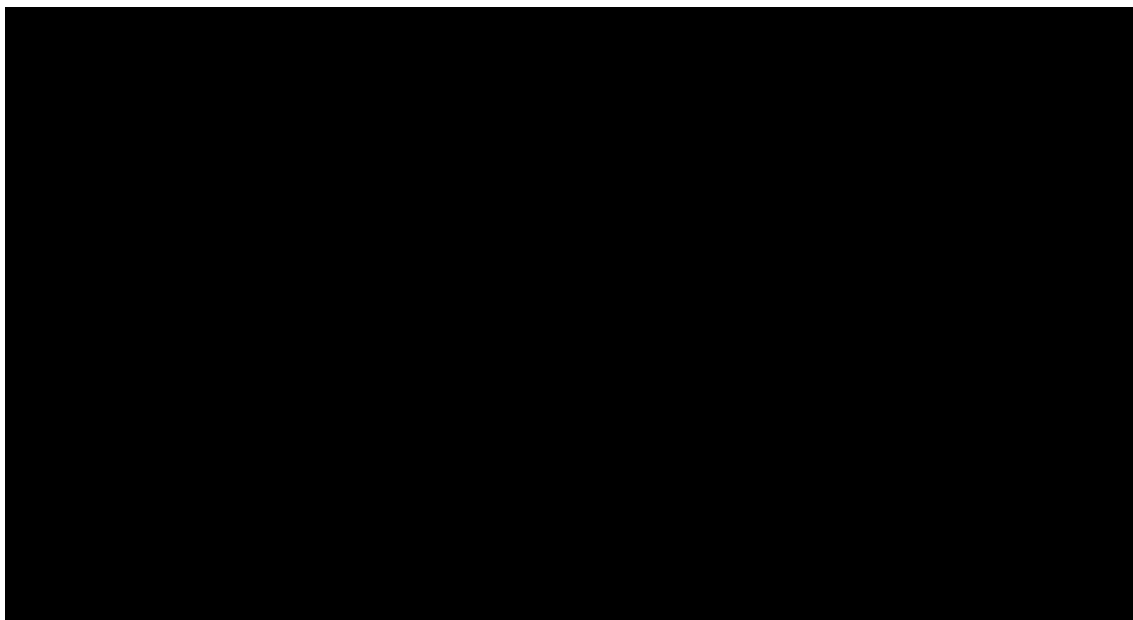
Respondentų nuomonė apie tai, ar teikiamos paslaugos atitinka lūkesčius pasiskirstė taip: 9 proc. mano, kad pagalbos į namus paslaugos visiškai atitinka išsivaizduotas paslaugas, 34 proc. mano, kad pakankamai atitinka, 32 proc. mano, kad dalinai atitinka, o 25 proc. mano, kad paslaugos nepatenkina lūkesčių. Labiausiai paslaugomis patenkinti vieniši asmenys.

13 pav. Respondentų priklausomybė nuo pagalbos į namus paslaugų

Respondentų nuomonė apie tai, ar jie priklausomi nuo paslaugų labai įvairi (13 pav.). Didžiausia dalis respondentų (50 proc.) šiek tiek priklauso nuo pagalbos į namus paslaugos, dažnai priklauso - 25 proc., 22 proc. tvirtina, kad priklauso nuo pagalbos į namus paslaugos visiškai (tai dažniausiai respondentai, kurie neturi iš ko prašyti pagalbos). Tikėtina, kad šios paslaugos senyvo amžiaus asmenims yra gyvybiškai būtinos. Tačiau gali būti, kad respondentai bijo netekti paslaugų, todėl toks didelis priklausomybės nuo paslaugų procentas (47 proc.). Be to 70 proc. respondentų visada laukia ateinant lankomosios priežiūros darbuotojo (26 proc. laukia dažniausiai), kad nelaukia darbuotojo nepažymėjo nei vienas respondentas.

Lankomosios priežiūros darbuotoju pasitiki beveik visi respondentai (85 proc. visiškai ir 14 proc. dažniausiai), tik keletas respondentų pažymėjo, jog darbuotoju pasitiki tik šiek tiek.

14. pav. Respondentų nuomonė apie paslaugų atlikimo laiko

Respondentai (47 proc.) teigia, kad laiko darbo atlikimui pakanka, tik 23 proc. respondentų mano, kad laiko yra mažai (14 pav.). O su išklausymu yra atvirkščiai, 42 proc. respondentų mano, kad darbuotojas tik kartais turi laiko išklausti, likusieji teigia, kad laiko išklausymui pakanka.

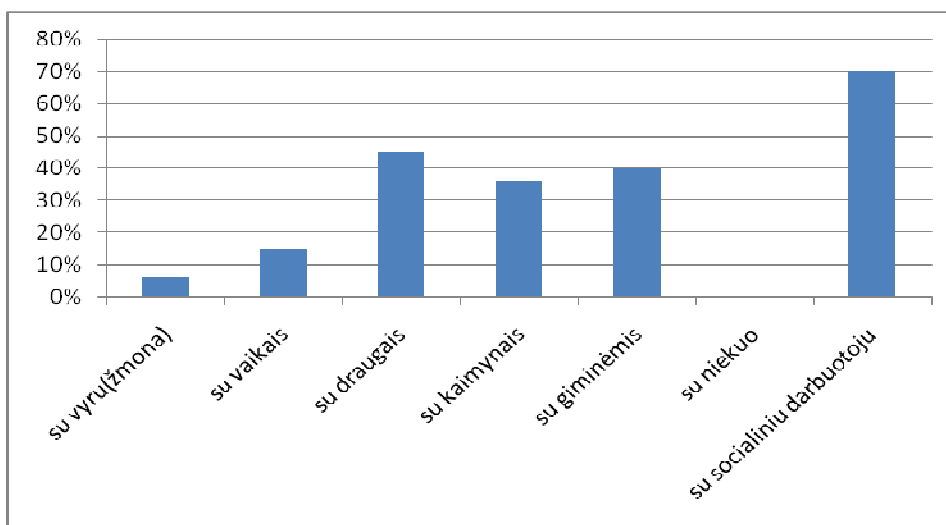
Atsakydami į klausimą dėl darbuotojo pastovumo respondentai buvo labai vieningi – visiems labai svarbu (80 proc.) arba svarbu (20 proc.), kad darbuotojai nesikeistų. Visi tyrėjo apklausti respondentai piktinosi tuo, kad darbuotojai yra keičiami, juk tas žmogus jau „savas“, jis viską žino, „aš jo laikiu“, „prie kiekvieno žmogaus prisiderinti reikia“. Respondentai supranta, kad darbuotojas gali pasikeisti dėl nenumatytų priežasčių, bet, kai darbuotojas yra keičiamas be priežasties, tai juos labai liūdina ir piktina. Šiuo metu, pagalbos namuose tarnyboje vyrauja nuostata, kad darbuotojus

reikia keisti, kad senyvo amžiaus asmuo neprisirštų prie darbuotojo, nes jam pasikeitus patiria stresą. Tačiau darbuotojo pakeitimas irgi sukelia nemažesnę stresą senam žmogui.

Respondentų atsakymai dėl to ar pasakoja apie lankomosios priežiūros darbuotojus pažįstamiems ir artimiesiems, pasidalino taip – 15% dažniausiai pasakoja, 54% kartais pasakoja, 19% labai retai pasakoja, o 12% nepasakoja. Sprendžiant iš respondentų atsakymų, apie lankomosios priežiūros darbuotoją yra kalbama, apie jį yra galvojama.

Daugumas respondentų (51 proc.) pageidautų, kad lankomosios priežiūros darbuotojas gyventų netoliese, 42 proc. tai - nesvarbu, o 6 proc. tai labai svarbu. Kad darbuotojas gyventų netoliese, svarbu tiems respondentams, kurie gyvena vieni. Tai suteikia saugumo jausmą, vienos respondentės žodžiais, būtų patogu kreiptis „jei ekstra atvejis“ (ši respondentė gyvena viena, jai ramiau, kai netoliese gyvena jos darbuotojas).

Respondentai tvirtino, kad dažniausiai bendrauja (15 pav.) su lankomosios priežiūros darbuotoju (70 proc.). Dar respondentai bendrauja su draugais (45 proc.), kaimynais (36 proc.), giminėmis (40 proc.). Su vaikais bendrauja tik 13 proc. respondentų, nors turi vaikus 36 proc. Senyvo amžiaus asmenys lankomosios priežiūros darbuotojus vadina „socialiniais“ darbuotojais, toks darbuotojo pavadinimas yra priimtinesnis senam žmogui. Sunku išklausti nuomonę apie bendravimą, juk senyvo amžiaus asmuo gali ir nežinoti, kas tai yra profesionalo bendravimas - kai tave išklauso, nevertina, skiria tau laiko. Respondentų žodžiai apie bendravimą su darbuotoju: „be bendravimo tik pusė darbo, gerai, kad nors taip yra, su bendravimu būtų visiškai gerai, juk to labiausiai reikia tokiems nuskriaustiems žmonėms“, „net ir minimali pagalba, tiems, kuriems jos reikia – labai svarbu, o jei su moraline pagalba – būtų paguoda širdžiai“.

15 pav. Respondentų nuomonė apie bendravimą

Išryškėja ypatingas darbuotojų komunikacinių sugebėjimų poreikis, seniems žmonėms svarbu, kad juos užjaustų, išklaustų, tačiau tai turėtų būti daroma profesionaliai, tam reikia žinių, darbuotojas neturėtų užkrauti savo problemų senam žmogui.

Respondentai nedaug pateikė pasiūlymų dėl paslaugų gerinimo, pagrindinis prašymas – daugiau paslaugų, daugiau laiko skirti paslaugų atlikimui. Išsiskyrė keletas prašymų, kurie buvo ypatingi:

- darbuotojas lankytųsi per ilguosius savaitgalius;
- rodytų daugiau iniciatyvos;
- reikia peržiūrėti visą pagalbos į namus sistemą;
- porą kartų į savaitę palydėti į kiemą ir pabūti 20 minučių kieme;
- turėti darbuotojo telefono numerį;
- skirti daugiau laiko buto tvarkymui;
- kartą į mėnesį palydėti į parduotuvę, kad žinoti kokių yra produktų, kokios - kainos.

Šie prašymai nesudėtingi, bet senyvam žmogui labai svarbus. Šiuo metų galioja taisyklė, kad senyvas asmuo gauna paslaugas įrašytas į sutartį ir gauti kitokią paslaugą yra sudėtinga, priklauso nuo darbuotojo geranoriškumo. Į sutartį įrašytos tik pagrindinės paslaugos (produktų pirkimas, tvarkymas, lydėjimas į polikliniką), jos iki smulkmenų nedetalizuojamos, todėl daug kas priklauso nuo lankomosios priežiūros darbuotojo noro, nuo jo asmeninio kontakto su senyvu asmeniu.

3.5. Lankomosios priežiūros darbuotojų nuomonės apie bendravimą su senyvo amžiaus asmenimis svarbą

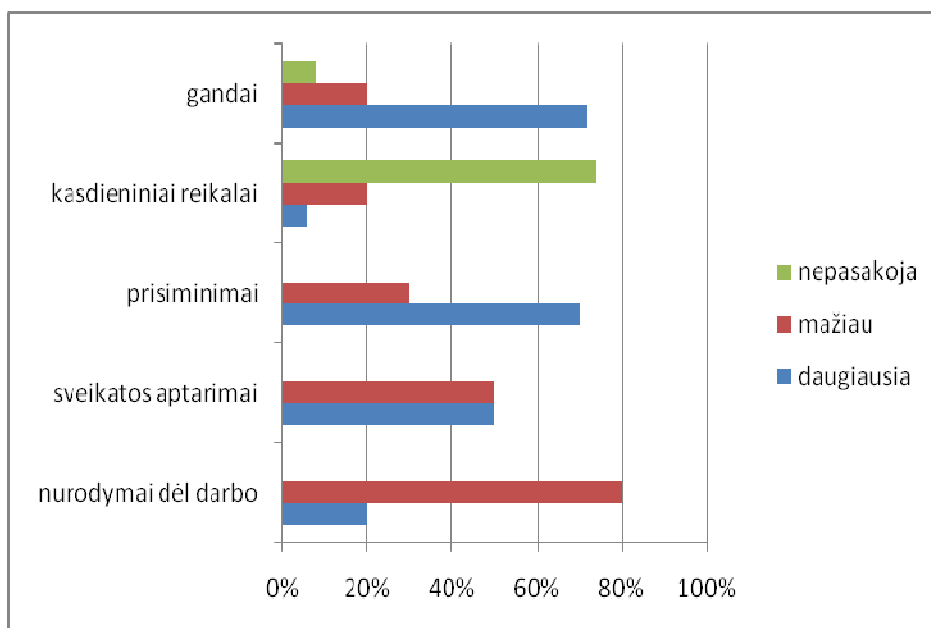
Dauguma lankomosios priežiūros darbuotojų yra vidutinio amžiaus moterys, turinčios gerą išsilavinimą: 38 proc. aukštąjį, 50 proc. spec. vidurinį, likusios vidurinį. Didžioji dalis (55 proc.) pradėjo dirbti palyginus neseniai – iki 1 metų, 5 proc. dirba 2 metus, 10 proc. dirba 3 metus, 30 proc. dirba jau virš 5 metų.

Visos darbuotojos mano, kad senatvėje yra daugiau trūkumų, negu privalumų, o 55 proc. teigia, kad senatvėje nėra jokių privalumų („aš nenoriu, net galvoti apie senatvę, kaip baisu“).

Visos darbuotojos sutinka, kad visuomenė turėtų atkreipti didesnę dėmesį į senyvo amžiaus asmenų problemas, tai yra labai svarbu („juk ir mes būsime senos“).

Darbuotojos tvirtina, kad išklausti senyvus žmones neužtenka laiko (80 proc.). Dauguma darbuotojų teigė, kad išklauso senus žmones dirbdamos darbą, taip sutaupo laiko. Atrodo keista, kad senyvi asmenys tvirtina, kad bendrauja daugiausia su „socialiniu“ darbuotoju, o darbuotojos –

neturi išklausymui laiko. Tikėtina, kad darbuotojos ir seni žmonės skirtingai supranta bendravimą. Kai kurios darbuotojos tvirtino, kad seni žmonės kalba labai ilgai, vis apie tą patį, labai nuobodu. Pagrindinės temos, kuriomis nori senas žmogus pasikalbėti yra gandai ir prisiminimai (16 pav.), šiek tiek mažiau apie sveikatą. Tai patvirtina tą faktą, kad senų žmonių kalbos apie praeitį – jiems labai svarbios.

16 pav. Senyvo amžiaus asmenų pokalbių temos

Darbuotojų (88 proc.) nuomone seniems žmonėms svarbus bendravimas, bet kodėl dažnai negalėjo įvardinti (dažniausias atsakymas neturi su kuo pasikalbėti). Didžioji dauguma lankomosios priežiūros darbuotojų (76 proc.) pasisakė už bendravimo paslaugos įvedimą, bet tvirtino, kad tam reikia išskirti papildomai laiko ir to reikia ne visiems senyviems asmenims, o tik labai vienišiams. Jiems ir turėtų būti skiriama papildomai laiko bendravimui, ne tik darbų atlikimui. Darbuotojos gerai žino, kurie seni asmenis iš tikrųjų yra vieniši, kuriems svarbu išsikalbėti. Tačiau bendravimo paslauga sunkiai pamatuojama ir kontroliuojama.

Savo savijauta aptarnaujant senus žmones darbuotojos įvardino įvairiai. Vienos jaučiasi kaip tarnaitės (20 proc.), kitos padėjėjos (70 proc.), kitos beveik draugės (10 proc.), be to su skirtingais senukais skirtingai. Dažniausiai naujai dirbančios darbuotojos jaučiasi seno žmogaus padėjėjos, o seniau dirbančių darbuotojų nuomone, seni žmonės jas išnaudoja, reikalauja visokių darbų, kurių nepriklauso, jos jaučiasi kaip tarnaitės. Juk aptarnaujamas kontingentas labai „sunkus“, senyvi asmenys jaučiasi socialiai apleisti, ligoti, negalintis išeiti iš namų, vieniši – su tokiais žmonėmis be

psichologinio pasiruošimo sunku ilgai dirbti. Iš tikrųjų pagalbos į namus paslaugos yra nenuspėjamos – vieną dieną gali plauti grindis, kitą - gelbėti žmogaus gyvybę. Bendraudamos su senyvo amžiaus asmenimis ir neturėdamos specialaus pasiruošimo darbuotojos patiria stresą ir kartais vidinį konfliktą dėl darbo pobūdžio. Juk nei viena iš šių moterų nenorėjo dirbti tarname, jos atėjo dirbti “socialinėmis darbuotojomis“, padėti žmonėms. Viena darbuotoja prasitarė: “aš atėjau dirbti, kad padėti seniems žmonėms, padaryti kažką gero, bet aš dabar nežinau, ar aš darau ką gero“(dirba jau 4 metus).

Visos darbuotojos tvirtino, kad nepakanka žinių apie žmogaus senyvo amžiaus tarpsnį, norėtų daugiau sužinoti apie senatvę, apie bendravimą su senais žmonėmis, juo labiau, kad daugumas turi senyvo amžiaus tėvus, norėtų ir jais pasirūpinti.

Daugumas darbuotojų (90 proc.) savo darbą įvardino, kaip „emociškai“ sunku. Moterys tvirtino, kad sunku dirbti su neįgaliais senais žmonėmis, atsiranda senatvės baimė („labai bijau tokios senatvės“). Respondentės tvirtino: “negaliu namuose atsiriboti nuo darbo, lyg akmuo ant širdies“, „senukai kabinėjasi be jokio reikalo, o aš tokia pavargusi“. Seniau dirbančios darbuotojos išmoksta manipuliuoti senyvais žmonėmis, tai rodo tokie pasisakymai: “aš darau kas man reikia ir neklausiu“, „aš išmokau gudrauti, jie ir nepastebi“. Emocinio nuovargio požymių didėjimas susijęs su ilgesniu darbo stažu, ilgiau dirbančios darbuotojos labiau bijo senatvės ir ligų.

4. Tyrimo rezultatų apibendrinimas

Pagalbos į namus paslaugas dažniausiai skiriamos vienišiemis senyvo amžiaus asmenims, jų socialinė savijauta priklauso nuo to kaip jie jaučiasi visuomenėje, kokie yra išlikę socialiniai ryšiai, iš ko tikisi sulaukti pagalbos, kokį požiūrį į senus žmones turi pagalbinkai.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad didžioji dalis respondentų ir yra vieniši 70-mečiai. Pagalbos į namus tiriamuosius sudarė beveik vien moterys, turinčios gana aukštą išsilavinimą.

Naujame socialinių paslaugų įstatyme naudojama “senyvo amžiaus asmens” sąvoka yra priimtina daugumai respondentų ir tokiu asmeniu yra vadinamas 80-metis žmogus.

Tyrimo dalyviai atskleidė savo požiūrį į vyresnio amžiaus asmenis ir kartu į savo padėtį visuomenėje. Sprendžiant iš respondentų atsakymų, vyresnio amžiaus žmonės jaučiasi nenaudingi, vieniši, neturtingi, neišmintingi, turintys prastą atmintį, silpnos sveikatos ir yra našta visuomenei. Savęs, kaip nereikalingo žmogaus, suvokimas labai žemina senyvo asmens socialinę savijautą. Dažnai pagyvenęs asmuo galvoja, kad aplinkiniams jis sukelia tokius jausmus, kokius jis pats jaučia savo bendraamžiams. Be to, galbūt savęs vertinimas ir egzistuojanti nuomonė apie senus žmones “maitina” vieni kitus, sudarydami uždara ratą. Tokia neigiama samprata galėjo iš dalies susiformuoti dėl žiniasklaidos. Dažnai rašoma, kad senyvo amžiaus žmonėms neprieinamos sveikatos apsaugos paslaugos, kad jie gyvena skurde ir patiria socialinę atskirtį, kad jie patiria smurtą šeimoje arba yra išnaudojami, apgaunami, kai dėl kelių litų kyla grėsmė jų fiziniam saugumui ir panašiai (Mikulionienė, 2006).

Dauguma tyrėjų pastebi, kad senstant daugelio žmonių savęs vertinimas mažėja (kas geriausia mato praeityje, o ateityje – tik blogėjimą). Tyrimų duomenis piešia gana niūrų senatvės vaizdą – tokį, kokį jį mato patys pagyvenę žmonės. Tyrėjai (Краснова, 2003) mano, kad stereotipai apie senatvę yra taip įsigėrę į mūsų pasąmonę ir visuomenę, kad mes tai priimame kaip natūralų garbaus amžiaus vertinimą. Stereotipai veikia automatiškai, pasipriešinimas „visuomenės nuomonei“ (stereotipui) reikalauja iš asmens didelių pastangų. O jei tų stereotipų atsikratysime, tai bus geriau ne tik visuomenei, bet svarbiausia – mums patiems.

Respondentų nuomone, labiausiai pageidaujamas pagalbos senatvėje šaltinis yra vaikai ir valstybė, šiek tiek mažiau sutuoktinis ir kaimynai, dar mažiau giminės, o mažiausiai įvairios organizacijos. Žmonės, jauname ir brandžiame amžiuje tiek daug investavę į savo vaikus, senyvame amžiuje visai pagrįstai tikisi atpildo – to, kad vaikai pasirūpins jais senatvėje. Tačiau tik trečdalis respondentų turi vaikus. Paaiškėjo, kad respondentai visiškai nepasitiki įvairiomis organizacijomis,

galinčiomis padėti vyresnio amžiaus žmogui. Matyt, tai lemia menkos savanoriškos pagalbos teikimo ir priėmimo tradicijos, be to, žmonės turi labai mažai informacijos apie tokias veikiančias organizacijas.

Visi respondentai, kurie turi vaikus ir sutuoktinį norėtų iš jų gauti pagalbą, jų neturintys norėtų pagalbą gauti iš giminių, iš draugų ir kaimynų pagalbos norėtų tik nedidelė respondentų dalis.

Tyrimo norėta išsiaiškinti ne tik respondentų norus, bet ir realią situaciją, turimą socialinių ryšių tinklą, juk jis daugiausia lemia senyvo asmens socialinę savijautą. Tikėtina, jog žmogus, turintis pakankamai išplėtotą socialinių ryšių tinklą, kilus kokiems nors sunkumams, pirmiausia kreipsis pagalbos į neformalius paramos teikėjus. Tyrimo duomenys atskleidė situaciją, kad senyvo amžiaus asmenys realiai sulaukia pagalbos iš draugų ir kaimynų, nors tai buvo labai mažai pageidaujamas paramos šaltinis. Penktadalis respondentų neturi iš ko prašyti pagalbos ir tai kelia nerimą, tikėtina, kad šie respondentai yra priklausomi nuo pagalbos į namus paslaugų. Labai nedaug respondentų realiai sulaukia pagalbos iš vaikų, nors vaikai labiausiai pageidaujamas paramos šaltinis. Teikiančiais neformalią pagalbą žmonėmis nepasitiki daugiau kaip pusė respondentų, vadinasi iškilus pagalbos poreikiui, respondentai negarantuoti, kad gaus pagalbą. Tai labai veikia senyvo asmens socialinę savijautą. Todėl akivaizdu, kad penktadaliui respondentų pagalbos į namus paslaugos yra gyvybiškai būtinos, be to jos tenkina ir saugumo poreikį.

Tiriamieji vieningai teigė, kad senas žmogus kol gali turi gyventi savo namuose, jam turi padėti valstybė. Galimybės gyventi senelių namuose nepasirinko nei vienas respondentas. Akivaizdu, kad dauguma senyvo amžiaus asmenų norėtų gyventi savo namuose, nes senyvame amžiuje dėl fizinių ir intelektualinių gebėjimų pokyčių sudėtingiau negu jaunystėje kontroliuoti fizinę aplinką, gyvenamąją aplinką priderinti prie pakitusių poreikių arba pakeisti gyvenamą vietą. Senatvėje jautriau reaguojama į aplinkos pakitimus, nes sumažėja prisitaikymo gebėjimai (Bikmanienė, 2004).

Tyrimo norėta išsiaiškinti, kokia vieta senyvo amžiaus asmenų gyvenime užima lankomosios priežiūros darbuotojai. Pagrindinis lankomosios priežiūros darbuotojo darbas tenkinti būtiniausius (fiziologinius) senyvo amžiaus asmenų poreikius, tačiau padedant neįmanoma apseiti be bendravimo. Juk pusė respondentų gauna pagalbos į namus paslaugas 3-5 metus, tai yra nemaža gyvenimo dalis. Dažniausiai darbuotojas ateina keletą kartų į savaitę, todėl kontaktas su darbuotoju yra labai dažnas.

Penktadalis respondentų tvirtina, kad jų gyvenimas visiškai priklauso nuo pagalbos į namus paslaugų, jiems šios paslaugos yra labai svarbios. Tačiau gali būti, kad respondentai taip teigia, nes labai vertina gaunamas paslaugas ir bijo jų netekti. Be to beveik visi respondentai teigia, kad

darbuotojo atėjimas yra labai reikšmingas, jie laukia ir ruošiasi jo atėjimui. Respondentai pasitiki lankomosios priežiūros darbuotoju ir labai nori, kad darbuotojas nesikeistų, tačiau beveik pusė senyvų asmenų teigia, kad darbuotojas neturi laiko jų išklausti. Išklausymas yra labai svarbus senam žmogui, ypač vienišam ir neturinčiam iš ko sulaukti pagalbos (tokių yra penktadalis). Rašytojas G. Colombero taip rašė apie išklausymą: „Visų veiksmingiausia ir vertingiausia pagalba, kurios iš mūsų laukia kiti, yra sutikimas žmogų išklausti. Yra neįkainojamas gėris turėti asmenį, kuris išklauso. Norisi paprasčiausio žmogiško bendravimo, kad tave išklaustytų be smerkimo, kaltinimo, nurodinėjimo, atsainumo ar nepakantos. Tas, kuris nusprendžia išklausti, turi susitaikyti su laiko praradimu, skirti tam laiko, o tai sunku“.

Respondentai prisipažįsta, kad jie aptaria savo darbuotojus su kitais žmonėmis ir pusė respondentų norėtų, kad darbuotojas gyventų netoliese (ypač vieniši žmonės). Tai suteikia saugumo jausmą.

Apklausus lankomosios priežiūros darbuotojus, išaiškėjo, kad jų nuomonė apie senatvę yra neigiama, senatvės bijoma. Visi darbuotojai sutinka, kad reikia atkreipti didesnę dėmesį visuomenėje į senyvo amžiaus asmenų problemas. Nors darbuotojai sutinka, kad reikia bendrauti su senyvais asmenimis ir turi būti įvesta bendravimo paslauga, bet dažniausiai bendravimas su jais vargina. Iš tikrųjų bendraujant su senais žmonėmis reikia daug kantrybės ir tolerancijos, išklausti kartais nuobodžias, pasikartojančias, kartais išgalvotas istorijas. Darbuotojai turėtų suprasti, kad prisiminimai įprasmina gyvenimą, leidžia suprasti, kad gyvenimas prabėgo ne veltui.

Dalis darbuotojų (seniau dirbančių) įvardino, kad teikdami paslaugas senyvo amžiaus žmonėms jaučiasi tarnaitės vietoje, tai neigiamai veikia jų savijautą, tikėtina, kad tai neigiamai veikia ir seno žmogaus savijautą. Jausdamos save padėjėjomis darbuotojos reaguoja į senų žmonių prašymus žmogiškai, o ne kaip oficialios tarnautojos.

Visi darbuotojai teigė, kad jiems trūksta žinių apie žmogaus senyvo amžiaus tarpinį, norėtų sužinoti daugiau. Juk psichologinių žinių trūkumas sukelia sunkumus bendraujant su senyvais žmonėmis, atsiranda manipuliavimo galimybės, priešiškus, ypač tarp seniau dirbančių darbuotojų. Juk darbuotojai paprasti žmonės, neturint psichologinių žinių, jie išmoksta spręsti problemas taip kai jiems tai naudinga, o ne senam žmogui. Daugeliui darbuotojų šis darbas yra „emociškai“ sunkus, darbuotojos patiria stresą darbe.

Išvados

Atliktas tyrimas leido padaryti tokias išvadas:

1. Terminas “senyvas”, kaip vyresnio amžiaus asmens pavadinimas yra priimtinas seniems žmonėms, tačiau daugumai respondentų nėra labai svarbu kaip jie yra vadinami. Didžioji dauguma respondentų buvo vienišos garbingo amžiaus moterys, kurių amžiaus vidurkis - 75 metai, todėl jos senyvo amžiaus asmeniu įvardino 80-mečius.
2. Tyrimas atskleidė, kad daugelis respondentų neigiamai vertina senyvo amžiaus asmenis ir tuo pačiu savo padėtį visuomenėje. Sprendžiant iš respondentų atsakymų senyvo amžiaus asmenys jaučiasi našta visuomenei, tačiau pripažįsta, kad visuomenė turi atkreipti didesnę dėmesį į senyvo amžiaus asmenų problemas.
3. Pagalbos į namus paslaugas gaunantis senyvi asmenis prioritetą pagalbai teikia giminėms ir valstybei. Seni žmonės pageidauja kuo ilgiau gyventi savo namuose su valstybės pagalba.
4. Didžioji dalis respondentų gyvena vieni, socialiniai ryšiai yra silpni, daugiausia bendrauja su lankomosios priežiūros darbuotoju, nedaug su kaimynais ir giminėmis. Realiai pagalbą senyvi asmenys gauna iš draugų ir kaimynų, nors kaip pagalbos šaltinis šie asmenys nebuvo labai pageidaujami. Šiais pagalbą teikiančiais žmonėmis nepasitiki daugiau kaip pusė respondentų, o penktadalis respondentų neturi iš ko prašyti pagalbos. Labai nedaug respondentų, realiai sulaukia pagalbos iš vaikų, nors vaikai labiausiai pageidaujamas paramos šaltinis. Tikėtina, kad norų ir lūkesčių neatitikimas labai žemina senyvo asmens socialinę savijautą, todėl čia išauga lankomosios priežiūros darbuotojo darbo reikšmė.
5. Tyrimas atskleidė, kad lankomosios priežiūros darbuotojai yra labai svarbūs asmenys senyvo amžiaus žmonių gyvenime, jie yra laukiami, jais pasitikima, apie juos yra kalbama, be to respondentams svarbu, kad darbuotojas gyventų netoliese ir kuo ilgiau nesikeistų. Todėl tikėtina, kad lankomosios priežiūros darbuotojai padeda užpildyti pirminio socialinio tinklo spragas senyvo asmens gyvenime.
6. Lankomosios priežiūros darbuotojos vidutinio amžiaus, turinčios pakankamai aukštą išsilavinimą moterys. Jų požiūris į senatvę yra neigiamas, joms trūksta žinių apie žmogaus senatvės amžiaus tarpsnį. Nors darbuotojos sutinka, kad bendravimas senyviems asmenimis yra būtinas ir turi būti įvesta bendravimo paslauga, bet dažniausiai bendravimas su senais žmonėmis jas vargina, nesupranta prisiminimų svarbos seno žmogaus gyvenime. Neabejotina, kad pagrindinis jų darbas yra buitinės paslaugos, bet svarbus ir žmogiškas ryšys, ypač vienišiesiems žmonėms, neturintiems iš ko sulaukti pagalbos (tokių

respondentų penktadalis). Juk socialinis darbas su vienišais silpnos sveikatos senyvo amžiaus žmonėmis, gaunantiems pagalbos į namus paslaugą, praktiškai nevykdomas, yra tik lankomosios priežiūros darbuotojai, kurie neturi reikiamų žinių bendravimui su tokiais senyvais asmenimis. Darbuotojai galėtų (pagal A. Maslow poreikių piramidę) tenkinti ne tik fiziologinius poreikius, bet ir saugumo (juos iš dalies tenkina pati paslauga) bei bendravimo poreikius. Lankomosios priežiūros darbuotojams turėtų būti organizuojami mokymai, tuomet darbuotojams įgijus atitinkamą kvalifikaciją, pagerėtų jų žinių ir įgūdžių lygis, pagerėtų jų teikiamų socialinių paslaugų kokybė, kas sąlygotų ir pačių senyvų asmenų gyvenimo kokybės pagerėjimą.

Tyrimo rezultatai atitiko iškeltą hipotezę, kad daugumas senyvo amžiaus asmenų, gaunančių pagalbą į namus, jaučiasi socialiai apleisti, vieniši, todėl lankomosios priežiūros darbuotojas yra labai reikšmingas asmuo jų gyvenime. Todėl keliant lankomosios priežiūros darbuotojų profesionalumą ir psichologinę kompetenciją, organizuojant mokymus apie bendravimą su senyvo amžiaus asmenimis, pagerėtų senyvo amžiaus asmens socialinė savijauta.

Pasiūlymai

1. Įvesti bendravimo paslaugą į pagalbos namuose paslaugų sąrašą, juk socialinių paslaugų kataloge yra bendravimo paslauga, o paslaugų sąrašė jos nėra. Žinoma reikėtų individualiai spręsti bendravimo klausimą – vieniems to nereikia, kitiems gyvybiškai būtina, ypač vienišiams ir neturintiems iš ko daugiau sulaukti pagalbos. Dabar ta paslauga lyg ir savaime suprantama visiems senyviems asmenims, bet jos atlikimui neskiriama laiko.
2. Lankomosios priežiūros darbuotojos yra vidutinio amžiaus moterys, atstovauja visuomenės dalį, kurioje egzistuoja senatvės stereotipai, darbuotojos turėtų būti apmokamos atpažinti, kada jų mąstymą pradeda veikti stereotipinės nuostatos, kada priešiškus seniems žmonėms pasireiškia kaip savos senatvės baimė.
3. Darbuotojai, teikiantis pagalbą senyvo amžiaus asmenims, turi išmanyti senėjimo procesą ir būti susipažinę su biologiniais, fiziologiniais ir socialiniais pokyčiais senstant. Jiems galėtų būti organizuojami mokymai šiomis temomis. 2006 metais buvo organizuojami kursai lankomosios priežiūros darbuotojams, tačiau ten buvo akcentuojamos žinios iš namų ruošos, higienos bei socialinio darbo įvado. Tai naudingos žinios, tačiau lankomosios priežiūros darbuotojams naudinga būtų turėti žinių apie senėjimą kaip natūralų procesą, kaip paskutinę žmogaus vystymosi stadiją, apie bendravimo ypatumus senatvėje, apie išklauso svarbą ir gydomąją galią, apie atsiminimų svarbą. Lankomosios priežiūros darbuotojams įgijus atitinkamą kvalifikaciją, pagerėjus jų žinių ir įgūdžių lygiui, pagerėtų jų teikiamų socialinių paslaugų kokybė, kas sąlygotų ir pačių socialinių paslaugų namuose gavėjų gyvenimo sąlygų pagerėjimą.
4. Labai svarbu, kad lankomosios priežiūros darbuotojas jaustųsi specialistu, jo darbas būtų gerbiamas, nes tai labai sunkus darbas. Senyvo amžiaus asmenys vadina lankomosios priežiūros darbuotojus – „socialiniais“ darbuotojais. Žiniasklaida, medikai ir net darbo biržos specialistai irgi taip juos vadina, o darbe tvirtinama, kad jų darbas su socialiniu darbu neturi nieko bendro. Tas nesusipratimas dėl pareigybių pavadinimo turėtų būti išspręstas, darbuotojai turėtų vadintis - socialinio darbuotojo padėjėjais. Juk lankomosios priežiūros darbuotojai gauna priedus už darbą su neįgaliais žmonėmis, todėl jiems turėtų būti teikiamos žinios kaip dirbti su senyvais neįgaliais žmonėmis. Nuo to kaip jaučiasi darbuotojas teikdamas pagalbą priklauso ir senyvo asmens socialinė savijauta.
5. Lankomosios priežiūros darbuotojai bendraudami su senyvo amžiaus asmenimis patiria emocinį stresą, dažnai susiduria su depresiškais ar „sunkiais“ asmenimis, krizių ar mirties

atvejais, todėl jiems, esant būtinumui, turėtų būti teikiama psichologo konsultacija, kad būtų išvengta emocinio perdegimo, priešiško ir agresijos senų asmenų atžvilgiu. Socialinės paramos centre yra psichologas, bet nėra tokios praktikos, kad lankomosios priežiūros darbuotojai į jį kreiptųsi pagalbos.

6. Pagalbos į namus paslaugos organizatoriai galėtų rinkti aptarnaujamų senyvo amžiaus asmenų pageidavimus dėl paslaugų gerinimo ir asortimento, kad būtų galimybė suteikti įvairesnę pagalbą. Be to pagal galimybę nekeisti lankomosios priežiūros darbuotojų, ypač kurie dirba su vienišiais senyvais asmenimis.

Literatūra

1. Colombero G. Nuo žodžių į dialogą. Vilnius, 2004.
2. Bagdanova N. Senų žmonių egzistencinės problemos: priežastys ir sprendimo galimybės. STEPP: Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika. Vilnius, 2007.
3. Bendravimo psichologija. Red. Almonaitienė J. Kaunas, 2007.
4. Bikmanienė R. Senstančio žmogaus pajamos ir būstas. Socialinė gerantologija: ištakos ir perspektyvos (red. N. Večkienė) Kaunas, 2004 (228-235p.).
5. Blonski H. Senų žmonių baimės. Vilnius, 2003
6. Danusevičienė L., Povilaikaitė S. Socialinis darbas su pagyvenusiais ir senais žmonėmis. Socialinė gerontologija: ištakos ir perspektyvos. Red. Večkienė N. Kaunas 2004 (270-278p.)
7. Gvaldaitė L., Švedaitė B. Socialinio darbo metodai. Vilnius, 2005.
8. Jonson L. C. Socialinio darbo praktika. Vilnius, 2001.
9. Kairys J. Senatvės psichologija. Utena, 2002.
10. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (Valstybės žinios, 2006, Nr. 17-589).
11. Lietuvos gyventojų politikos strategijos metmenys. Vilnius, 2004.
12. Lemme B. H. Suaugusiojo raida. Kaunas, 2003.
13. Lesauskaitė V., Macijauskienė J. Biologinio senėjimo socialinės pasekmės. Socialinė gerontologija: ištakos ir perspektyvos. Red. N. Večkienė. Kaunas, 2004 (62-84p.).
14. Mikulionienė S. Pagarba, diskriminacija, neišprusimas? Požiūris į pagyvenusius žmones analizė. Filosofija Nr.2. Vilnius, 2003.
15. Mikulionienė S., Petkevičienė D. Senatvės įvaizdžiai Lietuvos periodinėje spaudoje: tarp pagarbos ir baimės. Socialinis darbas 5(1). Vilnius, 2006 .
16. Mikulionienė S. Šeimos revoliucija? Iššūkiai šeimos politikai. 5 skyrius, Vilnius, 2003.
17. Naujanienė R. Žmogaus adaptacija senstant. Socialinė gerontologija: ištakos ir perspektyvos, (red. N. Večkienė). Kaunas, 2002 (120-140p.).
18. Palujanskienė A. Seno žmogaus psichologija. Socialinė gerontologija: ištakos ir perspektyvos, (red. N. Večkienė). Kaunas, 2002 (86-101).
19. Pivorienė J. Šeima, giminaičiai ir draugai. Socialinė gerontologija: ištakos ir perspektyvos, (red. N. Večkienė). Kaunas, 2002 (176-190).

20. Senas žmogus šeimoje. Lietuvos gerontologų ir geriatrų draugija. Vilnius, 1999.
21. Suslavičius A. Socialinė psichologija. Vilnius, 2006.
22. Žalimienė L. Socialinės globos pagyvenusiems asmenims kokybė ir jos vertinimas. Vilnius, 2005.
23. Užaitė V., Naujanienė R. Artimųjų, globojančių seno amžiaus žmogų šeimoje, patirtis. STEPP: Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika. Vilnius, 2006.
24. Анцыферова Л. И. Развитие личности и проблемы геронтопсихологии. Москва. 2006
25. Ермолаева Е. И. Психология зрелого и позднего возрастов. Москва, 2004.
26. Елютина М. Э. Чеканова Э. Е. Социальная геронтология. Москва, 2004.
27. Карюхин Э. В. Уход за престарелыми на дому. Москва, 1999.
28. Краснова О. В. Лидерс А. Г. Психология старости и старения. Москва, 2004.
29. Крайг Г. Бокум Д. Психология развития. Питер, 2006.
30. Холостова Е. И. Социальная работа с пожилыми людьми. Москва, 2004
31. Холостова Е. И., Егоров В.В., Рубцов Ф. В. Социальная геронтология. Москва, 2004.

Priedas Nr.1

ANKETA Nr.1

Vilniaus Universiteto socialinio darbo studentė Elvyra Baranovienė atlieka tyrimą, kurio tikslas išsiaiškinti senyvo amžiaus asmenų nuomonę apie savo padėtį visuomenėje ir jiems teikiamą pagalbą. Anketa yra anoniminė.

Tinkamus atsakymus pažymėkite „X“.

Iš anksto dėkoju už dalyvavimą.

1.Jūsų lytis:

vyras	moteris

2.Kiek Jums metų (užrašykite):

3. Išsilavinimas:

pradinis	nepilnas vidurinis	vidurinis	spec. vidurinis	aukštasis	kita

4. Šeimyninė padėtis:

vedęs(ištekėjusi)	našlys(-ė)	nevedęs(netekėjusi)	išsiskyres (-u)	kita

5. Su kuo kartu gyvenate?

su sutuoktiniu ir vaikais	su sutuoktiniu	su vaikais	su giminėmis	su draugu(e)	vienas(a)	kita (įrašykite)

6.Ar turite vaikų?

taip	ne

7. Ar Jums priimtinas vyresnio žmogaus pavadinimas – senyvo amžiaus asmuo (jei atsakėte „ne“, pereikite prie 8 klausimo)?

taip	neturiu nuomonės	ne	kaip Jūs pavadintumėte?(įrašykite)

8. Kokį žmogų, Jūsų nuomone, galima pavadinti senyvu?

virš 50 m.	virš 60 m.	virš 70 m.	virš 80 m.	virš 90 m.	kt.

9. Mūsų visuomenėje egzistuoja labai įvairūs požiūriai į senyvus asmenis. Pasakykite savo nuomone apie šiuos teiginius (apibrėžkite jūsų nuomonę atitinkanti atsakymą)?

	Visiškai sutinku	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku	Visiškai nesutinku
a) Senyvo amžiaus asmenys yra našta visuomenei					
b) Dauguma senyvo amžiaus asmenų yra neturtingi					
c) Senyvo amžiaus asmenys yra silpnos sveikatos ir negali savimi pasirūpinti					
d) Senyvo amžiaus žmonės yra vieniši					
e) Senyvo amžiaus asmenys turi prastą atmintį ir sunkiai įsisavina naują informaciją					
f) Senyvo amžiaus asmenys geri ir dosnūs savo vaikams ir anūkams					
g) Senyvo amžiaus asmenys savo patirtimi vis dar naudingi visuomenei, užtikrina tradicinių vertybių išsaugojimą					
h) Senyvo amžiaus asmenys yra išmintingi					

10. Ar sutinkate, kad visuomenė turėtų atkreipti didesnę dėmesį į senyvo amžiaus asmenų problemas?

visiškai sutinku	sutinku	nei sutinku, nei nesutinku	nesutinku	visiškai nesutinku

11. Ką Jūs manote, kaip aplinkiniai Jūs priima?

labai gerai	gerai	nei gerai, nei blogai	blogai	labai blogai

12. Kas, Jūsų nuomone, galėtų teikti pagalbą senyvo amžiaus asmenims (atsakymus pažymėkite kiekvienoje eilutėje)?

	sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	nesutinku
a) sutuoktinis			
b) vaikai			
c) kiti giminės			
d) draugai, kaimynai			
e) visuomeninės organizacijos			
f) religinės organizacijos			
g) privačios organizacijos(ar asmenys)			
h)seniūnija			
i)kt.			

13. Jūsų nuomone, kur būtų palankiausia gyventi senyvo amžiaus asmenims?

savo namuose su profesionalų pagalba	savo namuose su vaikų pagalba	savo namuose su vaikų ir profesionalų pagalba	pas vaikus,	kitokio tipo būste, kuris pritaikytas senyvo amžiaus asmeniui	senelių namuose	Kita(įrašykite)

14. Iš ko Jūs norėtumėte sulaukti daugiau pagalbos? (pažymėkite visus Jums tinkamus variantus)

iš vyro (žmonos),	iš vaikų	iš draugų, kaimynų	iš giminių	iš nieko	kita(įrašykite)

15. Iš ko Jūs realiai sulaukiate pagalbos, be lankomosios priežiūros darbuotojo? (pažymėkite visus Jums tinkamus variantus)

iš vyro (žmonos),	iš vaikų	iš draugų, kaimynų	iš giminių	iš nieko	kita(įrašykite)

16. Ar visada turite galimybę gauti pagalbą iš asmenų, kuriuos nurodėte 14 punkte?

visada	dažniausiai	kartais	ne	nežinau

17. Ar senai gaunate pagalbą į namus paslaugas?

iki metų	nuo 1 m. iki 3 m.	nuo 3 m. iki 5 m.	virš 5 m.

18. Ar teikiamos paslaugos atitinka Jūsų įsivaizduotas paslaugas?

visiškai	pakankamai	dalina	neatitinka	nežinau

19. Kaip dažnai Jums teikiamos pagalbą į namus paslaugos (per savaitę)?

1-2 kartus	3 kartus	4 kartus	5 kartus	kita(įrašykite)

20. Ar jaučiatės priklausomas(-a) nuo pagalbą į namus paslaugų?

visiškai	dažniausiai	šiek tiek	nepriklausau	nežinau

21. Ar pasitikite lankomosios priežiūros darbuotoju?

visiškai	dažniausiai	šiek tiek	nepasitikiu	neturiu nuomonės

22. Ar laukiate ir ruošiatės lankomosios priežiūros darbuotojo atėjimui?

visada	dažniausiai	kartais	nelaukiu

23. Ar pakanka lankomosios priežiūros darbuotojui laiko, skirto Jums, teikiamoms paslaugoms atlikti?

visiškai	pakanka	dažniausiai	mažai

24. Ar lankomosios priežiūros darbuotojas turi pakankamai laiko Jūs išklausti ?

visada	dažniausiai	kartais	neturi laiko	man nesvarbu

25. Ar Jums svarbu, kad Jūs aptarnautų pastovus lankomosios priežiūros darbuotojas?

labai svarbu	svarbu	šiek tiek	susitaikau su tuo	man nesvarbu

26. Ar pasakojate apie lankomosios priežiūros darbuotoją pažįstamiems ir artimiesiems?

nuolatos	dažniausiai	kartais	labai retai	nepasakoju

27. Ar Jums svarbu, kad lankomosios priežiūros darbuotojas gyventų netoliese?

labai svarbu	pageidautina	nesvarbu

**28. Su kuo dažniausiai bendraujate?
(pažymėkite visus Jums tinkamus variantus)**

su vyru (žmona)	su vaikais	su draugais	su kaimynais	su giminėmis	su niekuo	su socialinių darbuotoju	kita(įrašy kite)

29. Kokie būtų Jūsų pasiūlymai dėl pagalbos į namus paslaugų gerinimo?

Dėkoju už pagalbą.

Priedas Nr. 2

Anketa Nr. 2
Lankomosios priežiūros darbuotojams
(respondentus, tyrimo autorius, apklausė pats, apie tyrimą papasakojo žodžiu)

1. Jūsų išsilavinimas?

Vidurinis	Spec. vidurinis	Aukštasis	Kita

2. Jūsų lankomosios priežiūros darbuotojo darbo stažas?

- Iki 1 metų
- 1-2 metai
- 3-4 metai
- 5 ir daugiau

3. Ar manote, kad senatvėje yra privalumų ir trūkumų, kaip ir bet kuriame amžiuje?

4. Ar sutinkate, kad visuomenė turėtų atkreipti didesnę dėmesį į senyvo amžiaus asmenų problemas?

visiškai sutinku	sutinku	nei sutinku, nei nesutinku	nesutinku	visiškai nesutinku

5. Ar turite laiko išklaudyti senyvus asmenys, ar laikas skirtas tik darbo atlikimui?

6. Kam daugiausia laiko skiria senyvas asmuo bendraudamas su jumis?

	daugiausia	mažiau	nepasakoja
Nurodymams dėl darbo atlikimo			
Sveikatos problemų aptarimui			
Prisiminimams			
Pasakojimams apie kasdieninius reikalus			
Gandų aptarimui			

7. Kaip Jūs manote, ar svarbus Jūsų darbe bendravimas su senyvu asmeniu? Jeigu svarbus, tai kodėl?

8. Ar manote, kad turėtų būti skirta daugiau laiko bendravimui su senyvu asmeniu ir kodėl? Ar turėtų būti įvesta bendravimo paslauga?

9. Ar galite įvardinti, kaip Jūs jaučiatės dirbdami, ar senyvo asmens padėjėju, ar tik darbuotoju atliekančiu darbą?

10. Kaip Jūs manote, ar pakanka Jums žinių apie senyvo amžiaus tarpsnį?

11. Ar Jūs manote, kad lankomosios priežiūros darbuotojo darbas yra emociškai sunkus, jei taip manote, tai kodėl?

Ačiū už atsakymus

Pagalbos į namus paslaugų sąrašas

Teikiamos paslaugos:	Kaina
<u>1.Namų tvarkymas:</u>	
1.1.vieno gyvenamojo kambario buto (iki 36 m ²) tvarkymas	2,60 Lt
1.2. papildomo gyvenamojo kambario tvarkymas	1,30 Lt
1.3. Patalynės keitimas (vienam asmeniui)	0,32 Lt
<u>2. Asmens higienos paslaugos:</u>	
2.1. maudymas	5,20 Lt
2.2. ap rengimas (vienam asmeniui)	0,22 Lt
2.3. skalbimas skalbimo mašina (vienu metu ne daugiau kaip 5 kg skalbinių)	0,44 Lt
2.4. skalbimas rankomis (vienu metu ne daugiau kaip 1 kg skalbinių.	0,86 Lt
2.5. skalbimo ir cheminio valymo organizavimas	0,32 Lt
<u>3. Maisto ruošimas:</u>	
3.1. produktų pirkimas (artimiausioje parduotuvėje)	0,54 Lt
3.2. pagalba ruošiant maistą	0,66 Lt
3.3. maitinimas (vienam asmeniui)	0,66 Lt
3.4. indų plovimas	0,66 Lt
3.5. karšto maisto pristatymas	0,54 Lt
<u>4. Įvairūs pavedimai:</u>	
4.1. mokesčių mokėjimas	0,22 Lt
4.2.dokumentų pažymų tvarkymas ir pan.	0,44 Lt
4.3. asmens naudojimo ir pramoninių prekių pirkimas	0,54 Lt
<u>5. Medicinos priežiūros organizavimas:</u>	
5.1. medikamentų pirkimas	0,22 Lt
5.2. lydėjimas į gydymo įstaigas (3 val. palydėjimui)	0,32 Lt
5.3. medicinos priežiūros namuose organizavimas	0,32 Lt
<u>6. Ūkio darbai:</u>	
6.1. smulkaus gyvenamųjų patalpų remonto organizavimas	0,32 Lt
6.2. buitinių prietaisų remonto, avalynės ir drabužių taisymo organizavimas	0,32 Lt
6.3. malkų pirkimo ir supjovimo, taip pat kuro įsigijimo organizavimas	0,32 Lt

6.4. malkų (kito kuro) atnešimas	0,66 Lt
6.5. krosnių iškūrenimas	0,66 Lt
6.6. krosnių valymas	0,66 Lt
6.7. vandens atnešimas	0,66 Lt

Kitos paslaugos	Kaina
1. Korespondencijos tvarkymas	3,90 Lt
2. Laikraščių, knygų skaitymas (1 val.)	2,60 Lt
3. Vaikų priežiūra (1 val.)	2,60 Lt
4. Langų valymas (1 m ² stiklo iš vienos lango pusės, 1 kartas) stiklo iš vienos lango pusės, 1 kartas)	2,60 Lt
5. Šviestuvų valymas (1 vnt., 1 kartas)	3,90 Lt
6. Rūšių tvarkymas (1 kartas)	15,60 Lt
7. Lyginimas (1 kg. drabužių, rankšluosčių ir pan., išskyrus patalynę ir užuolaidas, 1 kartas)	5,20 Lt
8. Krosnių perstatymo ar pastatymo organizavimas (1 kartas)	3,90 Lt
9. Daržų, sodų priežiūra (pvz. žemės sukasimas, daržų ravėjimas, 1 aras, 1 kartas)	15,60 Lt
10. Namų aplinkos tvarkymas (1 kartas)	5,20 Lt
11. Produktų pirkimas turgavietėje (1 kartas)	2,60 Lt
12. Pašto siuntų išsiuntimas (1 kartas)	2,60 Lt
13. Globotinio lydėjimas jam vykstant su reikalais (1 val.)	2,60 Lt